

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Cenzure ni

STRAN 3

GEOPEDIJA

Partizanski spomeniki

Spomeniki nanoške bitke

STRAN 7

KOMENTAR

Slavka Jerman

Spet pri »svoji« brezi

STRAN 16

TEMA MESECA

Ob 80. obletnici zasedanja Avnoja

Dr. Zdenko Čepič, zgodovinar

Pravzaprav smo od konca novembra 1943 pa do začetka devetdesetih let 20. stoletja živeli v avnojski Jugoslaviji, državi, ki je bila vzpostavljena v noči z 29. na 30. november 1943 v Jajcu. Tam so se sestali delegati Avnoja (Antifašistični svet narodne (ljudske) osvoboditve Jugoslavije) in se oblikovali kot oblastno telo – kot predstavniški zakonodajni organ nove jugoslovanske oblasti. Izvedena je bila zamenjava oblasti jugoslovanske države. Eden od sklepov, sprejetih na tem zasedanju, je namreč jugoslovanski vladi, ki je dejansko (poleg kralja) predstavljala jugoslovansko oblast in s tem Jugoslavijo, odvzel pravice zakonite jugoslovanske vlade in kralju prepovedal vrnitev v državo do konca vojne, ko naj bi o tem, ali naj bo Jugoslavija še naprej monarhija, odločalo ljudstvo.

Ena osrednjih in v resnici najbolj dolgoročnih odločitev drugega zasedanja Avnoja je bila odločitev, da bo nova jugoslovanska država temeljila na demokratičnih načelih kot skupnost enakopravnih narodov. S tem je bila vzpostavljena jugoslovanska država, ki se je zelo razlikovala od dotedanje. To je veljalo za njeno organizacijo. Namesto centralistične države s težnjami po etničnem unitarizmu (po le enem jugoslovanskem narodu) je bila vzpostavljena federativno organizirana država. Bistvo avnojske Jugoslavije je bila namreč federativnost, temelječa na pravici do samoodločbe naroda. Zato se je federativno organizirana jugoslovanska država poimenovala tudi avnojska Jugoslavija. To je bila vse do svojega konca, ko je potonila v zgodovino.

V času njenega obstoja se je federativnost razvijala in nadgrajevala z večanjem vloge in položaja njenih federalnih enot, imenovale so se republike, čeprav je bila tudi celotna avnojska Jugoslavija po obliki vladavine republika. S krepitvijo vloge republik se je namreč zmanjševala moč zveznih upravnih organov, ki so bili izraz centralizma. Zato je v jugoslovanski državi, ki se je kazala kot država »bratstva in enotnosti«, ves čas potekal boj med zagovorniki federativnosti in centralizma, kar je bil tudi eden od bistvenih razlogov za konec jugoslovanske države. Zahtevam po večanju centralizma, ta naj bi

bil za državo in njeno upravljanje bolj učinkovit kot federativnost z različnimi interesi vsake republike posebej, se je namreč pridružila še zamisel o hegemoniji številčno največjega naroda, kar je pomenilo vračanje na začetke jugoslovanske države ob koncu leta 1918. Šlo je za zanikanje bistva federativnosti, kakršna je bila vzpostavljena na drugem zasedanju Avnoja, in države kot skupnosti enakopravnih narodov.

Politični boj za avnojsko Jugoslavijo – za njeno federativnost ali proti njej – se je začel kmalu po smrti jugoslovanskega predsednika Josipa Broza - Tita. Bila je namreč dilema, ali so za sklep Avnoja o federativnosti v Jajcu glasovali izvoljeni predstavniki srbskega naroda ali tisti Srbi, ki so bili v vojaško-političnem vrhu jugoslovanskega narodnoosvobodilnega gibanja, in zato naj ne bi legitimno

Obnovljen muzej v Jajcu

predstavljali srbskega naroda in njegovih interesov glede federativnosti oziroma enakopravnosti narodov v jugoslovanski državi. S tem se je v Srbiji začel »napad« na avnojsko Jugoslavijo, v kateri naj Srbi ne bi imeli dovolj pravic oziroma besede. Ali kot je izrekel eden najodločnejših kritikov avnojske Jugoslavije, Srbi v vojni zmagujejo, v miru pa izgubljajo. Z razvrednotenjem Avnoja so želeli razvrednotiti avnojsko Jugoslavijo, v kateri so Srbi izgubili pomen, ki so ga dejansko imeli kot vodilni narod v prvi Jugoslaviji (kraljevini). Tako so se pojavili pomisleki o bratstvu in enotnosti.

Avnojska Jugoslavija, ki je v svojih prvih poimenovanjih poudarjala federativnost (Demokratična federativna Jugoslavija, Federativna ljudska republika Jugoslavija), je

AKTUALNO Izjava o pobijanju civilistov in otrok v Gazi

Naj se Hamas in Izrael pogledata v ogledalo

Ves svet je bil pretresen, ko je prišlo do napada na izraelske otroke, starše in starejše. Ves svet z nejevero gleda, kako umirajo otroci v Gazi. Umiranje otrok v vseh vojnah po svetu je nepopisna tragedija. Tragedija, ki se mora končati.

Pobijanje civilistov in med njimi otrok, tistih najbolj nemočnih in ranljivih med nami, je zločin. Je zavržno dejanje. Ni več le odgovornost posamične države – postaja naša skupna odgovornost. Takšni napadi so napad na našo skupno temeljno človečnost in so skrb vseh nas.

Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča sankcionira neposredne napade na civiliste in otroke kot vojna hudodelstva. V primeru načrtnih kršitev jih sankcionira tudi kot hudodelstva zoper človečnost. Mednarodno kazensko sodišče ima jasne vzvode za ukrepanje v primeru novačenja otrok v oborožene sile ali v primeru hu-

Nataša Pirc Musar: »Hamas in Izrael naj se pogledata v ogledalo«

dodelstev, ki so posebej uperjena zoper otroke. Slednje se dogaja v Gazi, kjer je dobra polovica prebivalstva mlajšega od 18 let. Zato pozdravljam začetek preiskave v

Gazi, ki jo je sprožil tožilec Mednarodnega kazenskega sodišča, in ga podpiram pri njegovem delu. Zbiranje in ohranitev dokazov bosta zelo pomembna. Verjamem, da bo preiskava dobro opravljena.

Nasilno uveljavljanje svojega prava na račun življenj nedolžnih, celo novorojenih in nedonošenih otrok, je nedoumljivo. Pridružujem se generalnemu sekretarju Organizacije združenih narodov v pozivu obema vpletenima stranema k takojšnji prekinitvi napadov na civilno prebivalstvo in otroke Gaze. Tudi vojne imajo pravila, ki veljajo za vse.

Brez ukrepanja postajamo soodgovorni za umiranje otrok v Gazi. Pomagati jim moramo zdaj. Hamas in Izrael naj se pogledata v ogledalo.

Nataša Pirc Musar, predsednica
Republike Slovenije
Ljubljana, 15. november 2023

AKTUALNO Riba smrdi pri glavi

Ustavite sovražni govor!

Dr. Rado Bohinc, podpredsednik ZZB NOB Slovenije

Sovražni govor pri nas obstaja kot družbeni pojav, ki nima pravne opredelitve, čeprav so njegove številne pojavne oblike podobno urejene v več predpisih. Tako npr. slovenska ustava prepoveduje vsakršno spodbujanje k neenakopravnosti, razpihovanje sovraštva in nestrpnosti ter spodbujanje k nasilju in vojni. Tudi kazenski zakonik inkriminira javno spodbujanje sovraštva, nasilja ali nestrpnosti ter širjenju ideje o večvrednosti ene rase nad drugo. Zakon o medijih prepoveduje z razširjanjem programskih vsebin in oglaševanjem spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo

in nestrpnost. Tudi Zakon o javnem redu in miru prepoveduje vedenje na drzen, nasilen, nesramen ali žaljiv način ter vedenje, s katerim storilec povzroči vznemirjenje, razburjenje ali ogrožanje.

Navedeni predpisi omogočajo kazenski ali prekrškovni pregon dejanj, kot so razžalitve, obrekovanja in opravljanja, spodbujanje nasilja, sovražnosti, nestrpnosti, poniževanja, zaničevanja, diskriminacije. Vendar je tovrstnih postopkov malo, še manj pa obsojencev. Zakonodajca je pomanjkljiva, številna dejanja, ki povzročajo vznemirjenje ali zgražanje javnosti, ostajajo nekaznovana. To je samo po sebi alarm za ukrepanje.

Javno spodbujanje sovraštva

Nestrpna, ksenofobna in diskriminacijska javna retorika je vse bolj

del javnega komuniciranja. Sovražni govor je uporabljen kot orodje za nadlegovanje in poniževanje, prispeva tudi k razizmu, seksizmu ali homofobiji. Sovražni govor je javno spodbujanje sovraštva, nasilja in nestrpnosti do določenih družbenih skupin tako način, ki lahko vodi tudi k neposrednemu ogrožanju (narodnim, rasnim, verskim ali drugim, tudi proti organizacijam, kot je ZZB).

Sovražna govorica postaja vse bolj agresiven in vulgaren način obračunavanja s političnimi nasprotniki, kar ne le strmoglavlja raven politične kulture, temveč tudi pogloblja sovražnosti in razdeljenost naroda. Zato je sovražni govor posebej nevarno orodje, če ga uporabljajo politiki in mnenjski voditelji, kar je žal vsakodnevna

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE NA STRANI 2

NADALJEVANJE S STRANI 1

Ustavite sovražni govor!

praksa. Zato je prav, da jim vedno znova povemo, da sovražno nagovarjanje političnih nasprotnikov ni le izraz osebnega in političnega primitivizma, temveč da sta ščuvanje ljudi in spodbujanje sovraštva med njimi nedomoljubno in nečastno razdiranje narodne enotnosti. Z nizkotnim ciljem: agresivno povezovali svoje podanike proti drugi, sovražni strani.

Slovenija je zanemarila uskladitev medijske, prekrškovne in kazenske zakonodaje na področju javnega sovražnega govora s stališči in priporočili Sveta Evrope in Evropske unije. Sovražni govor je po opredelitvi Sveta Evrope vsako izražanje, »ki širi, spodbuja ali opravičuje rasno sovraštvo, sovraštvo do tujcev, antisemitizem in druge vrste sovraštva, ki temelji na nestrpnosti, agresivnem nacionalizmu ali etnocentrizmu, diskriminaciji in sovražnosti proti manjšinam, migrantom ali ljudem tujega rodu«. Glavni cilj sovražnega govora je razčlovečiti, zaničevati, zapostavljati tiste, proti katerim je usmerjen, njegov namen pa je ponižati, prestrašiti in spodbuditi nasilje. Izraz zajema vse oblike komunikacije, govorno, pisno in nebesedno komunikacijo (parade, trakove, simbole ipd.).

Priporočilo Sveta Evrope

Pri obravnavi sovražnega govora je občutljiva razločitev med splošno svobodo izražanja (svoboda govora) in sovražnim govorom. Prav zato je med glavni akterji sovražne govornice veliko sprenevedanje, češ da je sovražno obračunavanje z nasprotniki del svobode izražanja. Priporočilo Sveta Evrope opozarja na potrebo po trdnem pravnem okviru, ki naj nalaga upravnim in sodnim organom, da v vsakem primeru razločijo med pravico govora in spoštovanjem človekovega dostojanstva in spoštovanjem pravic drugih.

Strateški svet za preprečevanje sovražnega govora je obetavna pobuda predsednika vlade, ki kaže na zavedanje vladajoče politike o pomenu in razsežnosti tega vprašanja. V sodelovanju s civilno družbo je pripravljena vrsta priporočil, kako premagovati sovražni govor: od sprememb medijske (vključno z digitalnimi in družbenimi mediji), ka-

zenske (slovenski kazenski zakonik na področju pregona sovražnega govora med najmilejšimi v Evropi) in prekrškovne zakonodaje do spodbujanja ozaveščenosti, preventive in izobraževanja.

Kar zadeva sovražni govor, velja, da riba smrdi pri glavi; spodbuda sovražne govornice je v neetičnem in večkrat tudi nezakonitem javnem delovanju političnih strank, ki v neusahljivi sli po oblasti in krepitvi vpliva pri svojih privržencih z javnimi nastopi svojih vplivnežev večkrat prestopijo meje dovoljene ali vsaj politične kulture in profesionalne etike.

V politiki nedosegljiva iluzija

Zdi se, da je etično delovanje v politiki nedosegljiva iluzija, vendar začnimo vsaj z zavedanjem o tem in z opozorilom, da stranke kot družbene skupine, ki predstavljajo interese množic, s svojim javnim obnašanjem dajejo vzor preostali javnosti. Sklicevanje na svobodo izražanja, to svetinjo sodobne demokracije, je slab izgovor za škodo, ki jo povzroči javnemu diskurzu s svojimi nesposobnostmi, kakršne lahko vsak dan preberemo npr. na Twitterju (X). Pomemben korak k verodostojnosti priseganja na boj s sovražnim govorom bi bil storjen, če bi politične stranke tako kot številne druge družbene skupine oziroma entite (podjetja, društva, zavodi javne ustanove) sprejele svoje kodekse poklicne etike s čvrsto zavezo preprečevanja sovražnega govora v lastnih vrstah in z rednim poročanjem o tem, kako jo spoštujejo.

Slovenska zakonodaja pa mora čimprej posodobiti zakonodajo in pravno enotno opredeliti sovražni govor ter kršitve sankcionirati glede na to, ali gre za kaznivo dejanje ali prekršek in ali je storjeno v zasebni komunikaciji ali javno, preko medijev, vključno z digitalnimi oziroma družbenimi mediji, in sprostiti postopke učinkovitega pregona. Sovražni govor najvišjih političnih predstavnikov pa bi zaradi njihovega večjega javnega vpliva morali kvalificirati kot težjo obliko kršitve prepovedi sovražnega govora.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Ob 80. obletnici zasedanja Avnoja

nastala na drugem zasedanju Avnoja v Jajcu, mestu v Bosni v dolini reke Vrbas, kjer je bila v srednjem veku prestolnica bosanskih kraljev. Zasedanje je bilo leto in tri dni po oblikovanju enotnega skupnega političnega organa narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov na prvem zasedanju v Bihaču 26. novembra 1942, na katerem je vodstvo jugoslovanskega osvobodilnega gibanja želelo vzpostaviti Avnoj kot oblastni, državotvorni organ, a tega ni smelo storiti, kajti temu sta nasprotovala Kominternina in Stalin.

Tega zasedanja se zaradi vojnih razmer niso udeležili slovenski predstavniki, se je pa 17-članska delegacija (od 42 izvoljenih na kočevskem zboru) udeležila zasedanja v Jajcu, kjer se je zbralo 142 predstavnikov iz vseh delov Jugoslavije. Ti so Avnoj razglasili za zakonodajno telo in ta je kot vrhovni predstavnik jugoslovanskih narodov oziroma jugoslovanskega ljudstva oblikoval svojo vlado, Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije. V njej so bili poleg Edvarda Kardelja kot podpredsednika še trije Slovenci kot poverjeniki, to je ministri (Edvard Kocbek, Dušane Serbec, Anton Kržišnik). Za slovenski in hrvaški narod je bil pomemben sklep Avnoja, ki je potrdil sklepe slovenskega (kočevski zbor) in hrvaškega predstavnškega organa (Zavnoh) o priključitvi Slovenskega primorja, Istre, kvarnerskih otokov in Zadra k Sloveniji oziroma k Hrvaški. Slovenska delegacija je na tem zasedanju predlagala, da se Josipu Brozu Titu dodeli naziv »maršal Jugoslavije«.

Kakor koli se kdo spominja avnojske Jugoslavije, ali pozitivno ali temu nasprotno, ostaja dejstvo, da je bila federativnost utemeljena na pravici do samoodločbe in njen razvoj v vseh letih avnojske Jugoslavije – od ustave do ustave – s krepitvijo položaja in vloge federalnih enot, tista osnova, na kateri je bilo mogoče ustvariti samostojno in neodvisno slovensko državo, Republiko Slovenijo.

DOGODKI Komemoracije ob 1. novembru

Glas proti vojni

Milan Kučan je bil govornik na Urhu

»Stati na pravi strani zgodovine pomeni stati na strani miru.« S to mislijo je 1. novembra svoj spominski nagovor pri spomeniku na Sv. Urhu na tradicionalni spominski slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve sklenil prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan.

»Slovesnost na tem kraju zločina letos ne more biti namenjena le našemu spoštljivemu spominu na njegove žrtve. Zločini in množično teptanje človekovega dostojanstva od Karabaha prek Ukrajine vse do strašljivega dogajanja na Bližnjem vzhodu ne dovoljujejo, da bi molčali. **Današnja slovesnost je zato in tudi mora biti protest zoper nasilje. Je glas proti vojni.**«

V nadaljevanju je Milan Kučan opozoril, da so danes vojne, s katerimi smo soočeni, drugačne. Pa ne po svojih grozodejstvih, kot so množični zločini nad civilnim prebivalstvom in pobijanje otrok, ampak v tem, da je tistim, ki bi želeli vojne končati, tako rekoč prepovedano povpraševati po koreninah sporov. Zadnja žrtev takšnega ravnanja je bil generalni sekretar Organizacije združenih narodov Antonio Guterres, od katerega so zahtevali odstop zato, ker je o dogajanju v Gazi povedal tisto, kar je moral kot prvi mož svetovne organizacije, ustanovljene zato, da bi preprečevala vojne in zagotavljala mir v svetu. Milan Kučan je prepričan, da si je vredno prizadevati za mir, celo kadar v spor

zapletene države ne odstopajo od vojne. Izrazil je upanje, da bodo to čedalje bolj odločno poskušali tudi ljudje, ki smo jim zaupali, da upravlja našo državo, da skrbijo za našo varnost in mir. Da bodo imeli čedalje več poguma zastaviti svojo besedo za mir. Tudi članstvo v Varnostnem svetu OZN nam nalaga prav to dolžnost.

Sveti Urh, Grobnica narodnih herojev, Spominski park padlih na Žalah pri spomeniku žrtev vojne 1941–1945, Gramozna jama, Kozlarjeva gošča, Kostnica padlih v prvi svetovni vojni in Spomenik padlim za Slovenijo 1991 so bili tudi letos kraji spomina, ob katerih je ZZB NOB Ljubljana v sodelovanju z veteranskimi organizacijami in Mestno občino Ljubljana pripravila spominske slovesnosti s polaganjem cvetja, pozdravom častne čete Slovenske vojske in številnih praporščakov veteranskih enot. Poslušali smo tudi spominske besede župana Mestne občine Ljubljana Zorana Jankovića, ministra za obrambo Marjana Šarca in ministra za notranje zadeve Boštjana Poklukarja. Prav vsi govorniki so vsak po svoje opozorili na to, na kar je na Sv. Urhu opozoril Milan Kučan. Prav zato se je vredno vedno znova vračati k pomnikom naše zgodovine in se ob njih spominjati tistih, ki so za našo svobodo in suvereno državo dali največ. Za svobodo so žrtvovali svoje življenje.

Meta Verbič, foto: Nik Rovnan

DOGODKI Državni svet

15-letnica delovanja KoDVOS

V dvorani Državnega sveta je bil v organizaciji Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS) in Državnega sveta Republike Slovenije 23. oktobra posvet ob 15-letnici delovanja KoDVOS-a. Namen posveta je bil spominiti na pomen ohranjanja spomina na izjemne posameznike in vse etape slovenske zgodovine.

Pozdravne nagovore sta imela predsednik Državnega sveta Marko Lotrič in predsednik ZZB NOB Slovenije, predsedujoči KoDVOS, Marijan Križman.

S prispevki so sodelovali predsednica Zveze društev general Maister mag. Lučka Lazarev Šerbec, predstavnik Društva za negovanje rodoljubnih tradicij TIGR Primorske dr. Savin Jogan, predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman, predsednik Zveze vojnih invalidov Slovenije Janez Podržaj,

predsednik Zveze veteranov vojne za Slovenijo Ladislav Lipič, častni predsednik Zveze slovenskih častnikov Miha Butara, predsednik Zveze policijskih veteranskih društev Sever dr. Tomaž Čas in predstavnik Zveze društev civilnih invalidov vojn Slovenije mag. Adolf Videnšek, posvet je povezoval Božidar Truden. Častna pokroviteljica posveta je bila predsednica Republike Slovenije dr. Nataša Pirc Musar. Na njem je zbrane nagovoril tudi nekdanji predsednik Republike Slovenije Danilo Türk.

Marko Lotrič je v nagovoru poudaril, da je brez zavedanja o lastni zgodovini nemogoče graditi prihodnost: »Brez spomina je prihodnost prazna, zato je vaše delovanje pomembno in odločilno za ohranjanje tradicije, za ohranjanje in krepitve domoljubja, ki je prevečkrat podcenjena in pozabljena vrednota.«

Pozval je k ohranjanju spomina na izjemne posameznike in vse etape zgodovine, tudi z ohranjanjem spomenikov, izdajanjem publikacij, boljše zastopnostjo domoljubne in rodoljubne vzgoje v vzgojno-izobraževalnih procesih v šolah in tudi z dogodki, kot je bil današnji posvet.

»Preteklost nas uči tudi tega, da moramo v težkih trenutkih stopiti skupaj – tudi če smo nezadovoljni in kritični do delovanja države. Večji pozitivni premiki se vselej zgodijo takrat, ko zmremo sodelovati, ko si znamo prisluhniti, razmisliti o slišnem, razumeti povedano in se podpirati v dobrih odločitvah. Prizadevanja vaših organizacij, združenih v Koordinaciji domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije, kažejo, da je to mogoče. Treba je le imeti pogum, vizijo in prepričanje, da je s sodelovanjem mogoče

vse ter da mora vsak prevzeti del odgovornosti,« je dejal in v imenu Državnega sveta izrazil hvaležnost vsem članicam in članom v organizacijah, ki so del koordinacije, za skrb za ohranjanje zgodovinskega spomina in vrednot, povezanih z nastajanjem naše države, ter obenem izrazil podporo njihovim prizadevanjem za ureditev vseh morebitnih odprtih vprašanj glede pravnega statusa in položaja vojnih veteranov in žrtev vojne za Slovenijo ter ureditev vseh še odprtih vprašanj, ki vplivajo na socialni status članov domoljubnih in veteranskih organizacij.

Marijan Križman je poudaril, da domoljubne organizacije spoštljivo in dostojno predstavljajo zgodovino slovenskega naroda od generala Maistra do borcev za suvereno in samostojno Slovenijo. Predstavljajo zgodovinski lok kot tisti del sloven-

ske zgodovine, ki ohranja vrednote boja za lastno državo in narodovo samoohranitev, razvijanja domoljubja ter za ohranitev miru. V svetovnem merilu so primer dobre prakse glede povezovanja sorodnih domoljubnih organizacij.

Sledila je predstavitev posameznih domoljubnih in veteranskih organizacij. Ob koncu posveta so se udeleženci dogovorili, da bodo izsledke in poudarke posveta objavili v zborniku, oblikovali pa bodo tudi resolucijo, ki bo objavljena pozneje. **Manja Konkolič**

SPOMINI *Simon Wiesenthal*

Judovski lovec na naciste

V Nedeljskem dnevniku je bil 20. septembra 2023 objavljen članek *Simon Wiesenthal, neomajni judovski lovec na naciste*, in sicer ob obletnici njegove smrti. Ob branju tega članka sem se spomnil na pismo, ki ga je 14. decembra 1990 pisal Lojzetu Peterletu, predsedniku Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije, in na naš odgovor 24. januarja 1991.

14. decembra 1990 je Simon Wiesenthal iz *Dokumentacijskega centra Zveze Judov, ki jih je preganjal nacistični režim* na Dunaju poslal pismo Lojzetu Peterletu, predsedniku Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije. V njem piše, kako je izvedel, da slovenska vlada pripravlja spremembo zakona, na podlagi katerega naj bi bile ukinjene vse dosedanje pravice za nekdanje borce, ki so se med okupacijo borili proti nacionalsocializmu. V pismu pravi, da ne more verjeti, da bi bila Slovenija izjema, ko pa v vseh deželah, ki so jih med drugo svetovno vojno zasedli nacisti, obstajajo zakoni, ki nekdanjim borcem za svobodo lastne domovine zagotavljajo vsaj materialno odškodnino. Upa, da ta informacija ni točna in da sprememba sedanjega stanja na slabše ni predvidena.

V pismu še navaja, da ima v Sloveniji veliko prijateljev, ki so zaslužni za svobodo in odpravo nacionalsocializma, zato se počuti prizadetega in deli njihovo zaskrbljenost. Upa tudi, da ne bo prišlo do povoda za mednarodno intervencijo proti morebitnemu sprejetju novega zakona.

Glede na to, da sem bil 16. maja 1990 na skupni seji vseh zborov Skupščine Slovenije izvoljen za člana Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije in imenovan za predsednika Republiškega komiteja za borce in vojaške invalide, me je predsednik Peterle pooblastil, da v imenu Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije Simonu Wiesenthalu pojasnim naše stališče do navedb v pismu.

V odgovoru z dne 24. januarja 1991 sem navedel, da je Izvršni svet Skupščine Republike Slovenije že v začetku svojega mandata sprejel programske usmeritve, v katerih se je obvezal, da bo spoštoval ustavne in zakonske predpise o posebnem družbenem varstvu borcev, vojaških invalidov in drugih

udeležencev vojne. Te programske usmeritve so izhodišča za delovanje Izvršnega sveta Skupščine Republike Slovenije pri vseh njegovih dejavnostih, tudi glede ohranitve pravic, določenih v borčevsko-invalidskih zakonih.

Republika Slovenija je celo sprejela finančne obveznosti za vojaške invalide in udeležence NOV, ki jih je prenehala izvajati federacija. Zato sem moral v celoti demantirati vesti, ki so prispele do Simona Wiesenthala, da slovenska vlada pripravlja spremembo zakonodaje, ki bi oškodovala udeležence NOV v boju na strani zavezniške koalicije proti nacifašizmu. Prav tako nova

Simon Wiesenthal

slovenska oblast dotlej ni sprejela nobenih sprememb zakonodaje, ki bi nekdanje borce oškodovala pri njihovih pravicah.

Ko po 32 letih prebiram bilanco stanja v času mandata Vlade Republike Slovenije, izvoljene 16. maja 1990, ugotavljam, da so bile v tem času, ko sem bil minister za borce in vojaške invalide, pokojninske in invalidske pravice borcev NOV in vojaških invalidov v celoti ohranjene. Za civilne invalide vojne pa je bil celo sprejet zakon, ki je razširil kolge upravičencev in zvišal odstotek njihovih invalidskih prejemkov.

V Ustavni zakon za izvedbo Temeljne ustavne listine o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije z dne 25. junija 1991 pa je bil vključen tudi 18. člen, ki ga zaradi pomembnosti navajam: »Repu-

Kdo je
Simon Wiesenthal ?

Simon Wiesenthal se je rodil 31. decembra 1908 v judovski družini v Ukrajini. Tako kot številne Jude so ga Nemci skupaj z ženo že leta 1941 odpeljali v koncentracijsko taborišče, kjer so do septembra 1942 pomrli skoraj vsi njegovi in ženini sorodniki. Nazadnje je bil v taborišču Mauthausen, ki ga je 5. maja 1945 osvobodila ameriška vojska. Glede na poboje šestih milijonov Judov ter več milijonov žrtev drugih narodnosti, tudi Slovencev, se je Simon Wiesenthal že kmalu po vojni odločil, da bo svoje življenje posvetil zbiranju dokazov o nacističnih zločinih, da bi zločince lahko privedli pred sodišče. Njegov seznam vojnih zločincev je štel več kot 90.000 ljudi. Med njimi je odkril tudi bivališče Adolfa Eichmanna v Argentini. Pripadniki izraelske tajne službe Mosad so ga uspeli odpeljati v Izrael, kjer je bil sojen in kaznovan s smrtjo na vešalih 31. maja 1961. Z mrežo sodelavcev po vsem svetu je Simon Wiesenthal odkril več kot 1100 nacističnih vojnih zločincev. Potem ko je leta 1947 ustanovil judovski center za zbiranje podatkov o nacističnih vojnih zločincih v Linzu in je pozneje na različne načine zbiral podatke o njih in obveščal organe pregona, je leta 1977 na Dunaju ustanovil Informacijski center. Poleg zbiranja informacij o nacističnih vojnih zločincih je bila naloga centra tudi obveščanje javnosti o grozotah holokavsta in boju za človekove pravice Judov in drugih zatiranih človeških skupnosti.

blika Slovenija zagotavlja varstvo pravic borcev, vojaških invalidov, članov družin padlih borcev in udeležencev vojaških pokojnin s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji ter borcev, vojaških invalidov in članov družin padlih borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije v Deželi Furlaniji - Julijski krajini v Republiki Italiji in Deželi Koroški v Republiki Avstriji, v obsegu in pod pogoji, ki so jih do uveljavitve tega zakona določali predpisi SFRJ.«

Zagotovila, ki so bila dana Simonu Wiesenthalu v pismu z dne 24. januarja 1991, so bila izpolnjena. Leta 1994 pa mu je ZRC SAZU podelil naziv častni član za razgaljanje nacističnih zločinov ter pomoč pri raziskovanju antisemitizma in holokavsta v Sloveniji.

Franc Godeša

Dr. Martin Premk

Cenzure ni

Vsakdo, ki v »sredstvih javnega obveščanja« spremlja trenutno dogajanje doma in po svetu in misli s svojo glavico, lahko vidi, kako je poročanje vselej pristransko in izkrivljeno. Za to obstaja razlog, in to je cenzura. Če še kdo misli, da živimo v »demokraciji«, kjer ni cenzure, živi v hudi zmoti. Res je, da ni več uradne »državne« cenzure v obliki kakega uradnika ali komisije, kot je to bilo v preteklosti. A to ne pomeni, da vsakdanje poročanje ni strogo cenzurirano, le da so »filtri«, skozi katere morajo novice, danes malo bolj zapleteni in težje opazni.

Največji današnji filter je lastništvo medijev, ko denar ali skupine moči odločajo o tem, kaj se bo in kako se bo objavljalo. Lastniki velikih medijev so praviloma tesno povezani z vladami ali bankami ter se zato opirajo na novice in koristne podatke, ki jim jih dajo vlade, tiskovne in druge agencije ter poslovni krogi. Njihovi podatki in novice potem samo-umevno veljajo za »pravilne«, pri tem pa imajo mediji dovolj moči, da kar sami določajo »ugledne strokovnjake«, ki nato ljudem podajajo stvari tako, kot to želijo lastniki. Mediji pri podajanju »pravih novic« lahko sami izbirajo tudi »priče dogodkov«, za katere se nato večkrat izkaže, da govorijo po nareku ali so to celo najeti in plačani igralci. Vse to se prepleta s plačanimi oglaševanji oziroma »željami naročnikov oglasov«, grožnjami s tožbami ter posredovanjem vseh novic preko zasebnih tiskovnih agencij ali medijskih hiš. Na Zahodu, torej tudi pri nas, zgoj nekaj medijskih, filmskih in glasbenih hiš ter nekaj tiskovnih agencij ljudem vcepilja vrednote, prepričanja in načine vedenja. Včasih se je temu reklo psihološka vojna, le da naj bi se ta bojevala proti sovražnim državam, ne pa proti lastnemu prebivalstvu, kot se to dogaja danes. Dejstvo je, da se v vseh prevladujočih »sredstvih javnega obveščanja« pojavljajo le zgodbe, ki so v prid spodbujuju prevladujočega mišljenja, da je vse usmerjeno samo še k tržnemu dobičku. Vsem nam vsiljeno tržno razmišljanje se v velikih medijih pogosto skriva za »antikomunizmom«, ki se bori tako proti duhovom iz preteklosti kot proti vsemu, kar nasprotuje željam trga in dobičku.

Vse nezaželeno se lahko označi za »komunistično« in poveže z zgodbami o »zločinskosti« komunizma. O drugih zločinih od prazgodovine do sodobnih vojn, ki nimajo nobene

zveze s »komunisti«, današnje novice skoraj nikoli ne poročajo. Namen »sodobnih« javnih občil na Zahodu je zgoj še zavajanje ljudi, da se ne upirajo in sledijo vsemu, kar se jim ponuja, po navadi pod pretvezo, da ni »druge izbire«. Pozornost se tako s poplavo nepomembnih podatkov vedno preusmerja od bistvenih težav na nepomembne težave. Današnja javna občila zaradi preusmerjanja pozornosti največkrat kar sama delajo težave, kjer jih ni, v dogovoru s tistimi, ki imajo vpliv nanje. Značilnost današnjega poročanja je tudi povečevanje neumnosti in neznanja, saj naj bi bilo danes »moderno« biti neumen in neotesan in tako vzbujati pozornost. Kultura in znanost pa si zaslužita prezir, posmeh ali pa vsaj čim manj pozornosti. Posebno znanost se danes zelo rada namenoma zlorablja in to velja tudi za zgodovino, ki je zelo primerna za »psihološke vojne«.

Meja med zgodovino kot znanostjo in zgodovino kot propagando je zelo majhna, zato ni čudno, da so zgodovinske teme še vedno strogo cenzurirane, posebno teme, ki se dotikajo druge svetovne vojne in se jih da povezati s sedanjostjo. Pri nas se ta cenzura najbolj pozna v prevladujočih časopisih in televizijskih hišah. Lahko navedemo kopico primerov: od vojaškega »strokovnjaka«, ki je pred letom

in pol zatrjeval, da bo »Rusom« v treh dneh zmanjkalo streliva, goriva in hrane, poročanja o trenutni vojni v Palestini pa do poročanja o covidu. Podobno je tudi poročanje o trenutnem notranjepolitičnem stanju, ki nima nobene povezave z resničnim dogajanjem, ampak temelji na pristranskemu obtoževanju vsepovprek in napihovanju »afer«. Vplivni in močni, ki jim ni všeč trenutna oblast, takoj poskrbijo za »ustrezen uredniški pristop«, kot se danes lepo reče cenzuri. Pravih novinarjev, ki bi opravljali svoje delo tako, da bi nepristransko obveščali ljudi, pa je vse manj. Na srečo osrednji televizijski dnevnik javne televizije in drugih televizijskih hiš ni več edina možnost, ko lahko izvemo novice, saj gledanje ni več obvezno. V poplavi drugih osrednjih »sredstev javnega obveščanja« vse bolj izgubljajo svoj pomen. Če pa bo šlo še tako naprej, bo kmalu ostala resnična le še vremenska napoved. Kar ni nujno slabo, saj se bodo ljudje kmalu navadili biti kritični do poročanja prevladujočih »sredstev javnega obveščanja« ter se bodo naučili, da si sami poiščejo podatke in ustvarijo mnenje.

Na srečo osrednji televizijski dnevnik javne televizije in drugih televizijskih hiš ni več edina možnost, ko lahko izvemo novice, saj gledanje ni več obvezno.

DOGODKI *Center Rog v Ljubljani*

Spomenik izbrisanim

V Ljubljani v Centru Rog je bila 24. oktobra ob izbrisu 25.671 slovenskih državljanov jugoslovanskih narodnosti iz drugih republik slovensost z odkritjem spomenika kalvariji vseh prizadetih, njihovih družin, prijateljev, sosedov.

Pravna pot, ki jih je vodila celo do Evropskega sodišča, je razkrila številne tragedije, celo s smrtnimi posledicami, travmami in nesprejemljivim slovenskim nacionalizmom in rasizmom, ki je bil in je celo še danes navzoč. Tudi opravičilo države je skoraj premalo, še posebej ker krivice še danes niso odpravljene.

Predvsem pa so nesprejemljive in zavržene ideje odvrzane državljanskega, kulturnega in človeškega

dostojanstva ter življenja. Zavestno in načrtno ubiti sočloveka, njegov kulturni jaz, odvzeti njegove človekove pravice je kruto dejanje, ki je ostalo celo brez obsodbe ključnih kreatorjev. Lojze Peterle, Igor Bavčar in drugi niso za to nikoli odgovarjali!

Spomenik simbolno v obliki črke Č naj bo opomin v Parku spomina v Ljubljani. Besede dijakov, predstavnikov še živečih izbrisanih, njihovih potomcev, pa tudi predstavnikov države in civilne družbe pa so zaveza, da se razidem, janšizem in še kakšna nesprejemljiva oblika ravnanja ne smejo nikoli ponoviti.

Položeni kamni spomina pa naj bodo dokaz trdnosti zavesti, da so človekove pravice enake za vse lju-

Spominska slovesnost v Centru Rog

di. Krhkost spomina pa je hkrati krhkost človekovih pravic in vrnitev za med nas.

Miloš Šonc

■ DOGODKI Moravice

Poklon padlim borcem brigade »Kočevska«

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje že tradicionalno prvo soboto v oktobru organizira obisk Moravic v Republiki Hrvaški. Vsakoletni obisk je namenjen poklonu padlim borcem 9. brigade NOV, imenovani Kočevska, ki so pomagali hrvaškimi partizanom od novembra 1943 do februarja 1944. Še posebej pa je obisk namenjen ohranjanju zelo dobrega sodelovanja z Združenjem iz Primorsko-goranske županije.

V kulturnem programu je sodelovala pevska skupina Polanski odmev, nagovorili pa so nas: predsednika obeh združenj **Dušan Zamida** in **Milan Mamula**, podžupan Moravic **Đorđe Busić** in podpredsednik Združenja antifašistov Primorsko-goranske županije **Vilijem Malnar**. Dogodke izpred 80 let nam je osvetlil **Matija Jerbič**, predsednik KO ZB za vrednote NOB Kočevje mesto.

Po kapitulaciji Italije so Nemci pričakovali izkrcanje zaveznikov na jadranski obali, zato so še posebej s postojankami zavarovali območje od Crikvenice do Sušaka. Zavarovati je bilo treba razgiban in gozdnat Gorski kotar ter cestno povezavo

od Reke do Karlovca. Okupator je iz postojank izvajal napade na bolj oddaljena območja, kar se je vedno končalo s pobijanjem civilistov in požiganjem vasi. Ko so Nemci ocenili, da nevarnosti za izkrcanje zaveznikov ni več, so izpraznili vse postojanke, zadnji dve postojanki 25. oziroma 28. novembra, in sicer Delnice in Vrbovsko, le v oddaljenem Ogulinu je ostalo okoli tisoč Nemcev, ustašev in mobilizirancev.

Po kapitulaciji Italije jeseni leta 1943 je osvobojeno ozemlje Gorskega Kotarja varovala 13. (Primorsko-goranska) divizija. Ker sta bili dve brigadi poslani v Liko, dve pa v hrvaško Primorje, so bile partizanske sile zelo oslABLJENE. To je močno poslabšalo varnostni položaj Gorskega Kotarja, s tem pa tudi osvobojeno ozemlje na jugu Slovenije. Na ukaz Vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije sta se glavni štab slovenskih partizanov in glavni štab hrvaških partizanov dogovorila, da se na to območje pošlje slovenska divizija 7. korpusa. Ker so druge divizije sodelovale v drugih akcijah, je bil izdan ukaz, da gre v Gorski kotar 18. divizija. Najprej je na pot odšla 9. (Kočevska) brigada,

pozneje 10. (Ljubljanska) brigada, 8. (Levstikova) brigada pa je ostala v Sloveniji.

Dopoldne 20. novembra 1943 so se v Polomu urejale enote Kočevske brigade. Ker je bilo brigadi dodano precej novih enot in borcev, je bila to zahtevna naloga. Bilo je tudi veliko mladih in neizkušenih borcev. Brigada je iz Poloma preko Grčaric, Kočevske Reke, Borovca in Drage naslednji dan prišla do Čačičev. Počivali so samo trikrat. Ne-

nehno je deževalo, gazili pa so tudi visok sneg. Med pohodom je nekaj starejših borcev omagalo, nekateri mlajši pa so dezertirali. V prvih jutranjih urah 22. novembra 1943 so pri Zamostu prečkali Kolpo. Po navezavi stikov s hrvaškimi partizani so se začele nenehne bitke. Na območju Gorskega kotarja so bile močne nemške enote, v veliko pomoč pa so jim bili tudi ustaši, domobranci in četniki. Ena izmed velikih težav je bila propaganda o

krutosti slovenskih partizanov. Zelo veliko je bilo dela z zanikanjem tehlajnih govoric. Z organiziranjem mitingov in političnim delom se je v dobronem delu povrnilo zaupanje prebivalcev v partizansko vojsko.

Bitke pa so zahtevale tudi žrtve. Natančno število padlih ni znano. Kot piše Velimir Kraševac - Igor, avtor knjige o tej brigadi, je v bojih za Vrbovsko 20. decembra 1943 padlo devet borcev. Med iskanjem podatkov za knjigo je bil najden podatek o še petih mrtvih. Razlika v številu je verjetno nastala zato, ker so ranjence prepeljali v bolnico Drežnice, ki so jo Nemci 28. januarja 1944 odkrili in požgali. 21. decembra 1943 so domačini takrat Srbskih Moravic in okoliških naselij na pokopališču Cetilaš pokopali 22 borcev, padlih pri Vrbovskem, med njimi naj bi bilo 13 padlih iz Kočevske brigade. Vseh skupaj pa je bilo v tem kraju pokopanih 26 borcev 18. divizije.

Kočevska brigada se je zbrala v Vrbovskem 14. februarja 1944 ter se 16. februarja 1944 pri Brodu na Kolpi vrnila na slovensko stran. Vso pot so jo spremljale zahvale za opravljene naloge.

Matija Jerbič

■ DOGODKI 79. obletnica požiga

Partizanska vas Gozd

8. oktobra je v vasi Gozd pod Kriško goro potekala spominska slovesnost ob 79. obletnici požiga partizanske vasi Gozd. Prireditve v spomin na ta tragični dogodek v naši zgodovini, združeno z dnevom praznovanja krajevnih skupnosti Križe in Senično, vsako leto pripravi KO za ohranjanje vrednot NOB Križe skupaj z Občinskim odborom ZB NOB Tržič in ob veliki podpori občine Tržič.

Bilo je 7. oktobra 1944. Nemška vojska je s pomočjo domobrancev izropala in požgala partizansko vasico Gozd, domačine pa odpeljala. Zavedni in neustrašni vaščani Gozda so od začetka vstaje slovenskega naroda neomajno in pogumno sodelovali s partizani. Skozi vas so vodile številne kurirske, oskrbovalne in obveščevalne poti, zato je bila trn v peti okupatorju in domačim izdajalcem, zlasti po vzpostavitvi domobranstva na Gorenjskem. Požig vasi je bil zavržno in sramotno dejanje, pa tudi znak velike nemoči

okupatorja, da bi si pokoril slovenski narod.

Drugi bataljon Kokrškega odreda je imel hud spopad pri vasi Gozd in se je moral strateško umakniti, padel je komandant Slavko Dobre - Karlo. Premočan sovražnik je vdrl v vas, umik iz požgane vasi pa zavaroval tako, da je medse razmeslil zajete vaščane in tako preprečil partizanski napad.

V spomin na požgano vas stoji v vasi spominsko obeležje, na katerem je vklesano: »7. oktobra 1944 so se borci Kokrškega odreda v tej vasi borili z okupatorjem in belogardisti. Iz maščevanja je okupator pregnal vaščane in vas požgal.« Premočan sovražnik je ta dan vdrl v vas, kot bakle so zagorele hiše in gospodarska poslopja, plameni pa so naznanjali maščevanje zavojevalcem. Po vojni je bila vas obnovljena. Danes kaže podobo prelepe alpske vasi in je kraj miru, zelenja in tišine ... Slovesnosti so se udeležili številni tovariši in tovari-

šice, vaščani, obiskovalci, pohodniki in zastavonoše, ki so spremljali pozdravni nagovor predsednice KO ZB NOB Križe Vide Ribnikar in predsednika Občinske organizacije ZB Tržič Jureta Jerkiča, župana Občine Tržič Petra Mikliča in poslanca državnega zbora Gibanja Svobode, magistra Boruta Sajovica. Slavnostni govornik pa je bil zgodovinar, univerzitetni profesor, alpinist, doktor Peter Mikša, ki je z orisom vojnih in sedanjih dogodkov požel velik aplavz prisotnih.

V kulturnem programu so sodelovali nadobudne učenke Osnovne šole Križe pod vodstvom mentorice profesorice Helene Dejak, recitator David Ahačič s pesmimi partizanskega pesnika, literata in narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha, pevci pevskega društva Viharnik in kvintet KR kitar in citer. Člani Planinskega in Gasilskega društva Križe pa so poskrbeli za red in varnost prireditve. Občinska organizacija ZB za vrednote NOB Tržič je le-

tos prejela za svoje delovanje zlato plaketo ZZB NOB Slovenije, ki jo je 25. aprila letos v Ljubljani prevzel predsednik ZB Tržič Jure Jerkič.

Organizacija ZB Tržič združuje v svojem delovanju sedem krajevnih odborov ZB in uspešno deluje z vsemi, ki cenijo, spoštujejo in negujejo vrednote narodnoosvobodilnega boja. Na nedeljski spominski slovesnosti pa je Jure Jerkič v imenu Občinske organizacije ZB za vrednote NOB Tržič za prizadete v poplavih poklonil ček kot pomoč borčevske organizacije.

Spominsko srečanje, na katerem smo obudili spomin na oku-

patorjevo nasilje in trpljenje slovenskega naroda pred 79 leti, smo sklenili s tovariškim srečanjem in golažem v naši zeleni oazi miru in tišine.

Ohranjanje vrednot narodnoosvobodilnega boja je zagotovo velikega pomena za slovenski narod. Tudi v prihodnje želimo slediti vrednotam upora za svobodo, pogumu in spominu borcev, ki so se borili in darovali svoja življenja za svobodo naše domovine. Na kraj spomina pa se bomo vrnili prihodnje leto ob 80. obletnici požiga partizanske vasi Gozd.

Marija Gradišar

■ DOGODKI Mesec komemoracij

Krvavi oktober v Prekmurju

Leta 1941 v oktobru je bila krvavo zatrta dobro organizirana vstaja – upor proti okupatorju v Prekmurju pod vodstvom narodnega heroja Štefana Kovača - Marka, ki so ga zaradi izdaje 18. oktobra ubili na sestanku aktivistov v Gančanih, medtem ko so drugi aktivisti srečno ušli in odšli v globoko ilegalo. Iste meseca sta bila v gradu v Murski Soboti obešena Evgen Kardoš in Štefan Cvetko. Vsem smo ob kratki slovesnosti v spomin položili vence.

Letošnja osrednja komemoracija je bila 27. oktobra ob 11. uri na pokopališču v Murski Soboti, kjer stoji

spomenik v obliki piramide. Tam so pokopani znani borci in eden neznan, poleg pa sta grobnica padlih borcev internirancev in žrtev fašističnega nasilja ter grobnica borcev Rdeče armade, ki so padli na fronti od Mure do Serdice na Goričkem ter so bili prekopani in položeni v skupno grobnico. Okrog 30 borcev, med njimi tudi narodni heroji, je v zasebnih grobovih.

Komemoracije se je kljub neurju udeležilo precej članov Zveze borcev, privržencev in občanov. Praporščaki, kulturni program učencev III. osnovne šole Murska

Sobota in Pevski zbor Vladimir Močan Društva upokojencev Murska Sobota so polepšali slovesnost. Govornica na slovesnosti je bila predsednica MO ZB NOB Murska Sobota Bojanka Veren - Bojka.

Premočeni smo zbrano poslušali govor, ki je bil poetičen, razumljiv in poučen.

Nekaj osnovnih misli: »Svoja mlada življenja, ki so zaznamovana s prijateljstvi, mladostno ljubeznijo, ste žrtvovali za to, da živimo v svoji svobodni domovini, ki si jo krojimo tako, kot vemo in zmoremo, včasih zadovoljni, včasih kritični, toda uso-

da je v naših rokah. In kakšna je usoda rdečearmejskih bratov, ki so skupaj z našimi borci padali kot bratje, tovariši, danes pa se njihovi potomci bojujejo med seboj? Žalostno, toda resnično. Ali prihajamo v čas, ko nikoli ne bo miru? Vojne so tu.

30. oktobra smo se udeležili komemoracije v Črnskih mejah, ki jo je kot vsako leto pripravila KO ZB NOB Tišina. V nagovoru navzočim je žrtvam nasilja v spomin spregovorila Nada Mladenović in posebej poudarila vlogo žena med narodnoosvobodilnim bojem, saj je letos minilo 80 let od 1. kongresa AFŽ v Dobrniču. Po slovesnosti smo položili venčke in sveče našim Sokolom, borcem za severno mejo, judovskim žrtvam in padli posadki

zavezniškega leta ter seveda našemu Štefanu – Marku. Za kratek čas smo posedeli in se pogovorili o nadaljnjem delu.

Ob Domu borcev in mladine na Vaneči, ki je prenovljen v hostel z vsemi simboli narodnoosvobodilnega boja, je tudi letos 22. oktobra potekala slovesnost, povezana s prvim vojaškim spopadom v Prekmurju, v katerem sta padla narodni heroji Dane Šumenjak - Miran in Franc Kosi, Bojan Červič pa je bitko preživel. Letošnji gostje so bili tudi borci iz Moščeničke Drage, ki so obiskali grob someščana iz rodbine Deškovič, velikega borca proti potujčevanju Istre. Na prireditvi je bil govornik Marijan Krizman.

Evgen Emri

AKTUALNO Poziv za mir

Preprečimo grožnje z vojno – za obvarovanje miru

Fašizem in vojna sta dve strani istega kovanca. Zato se prisega iz Buchenvalda iz leta 1945 imenuje Izkoreninjenje nacizma in oblikovanje novega sveta miru in svobode. FIR (Mednarodna zveza borcev – protifašistov) kot »ambasador miru« pri Združenih narodih ima moralno dolžnost prizadevati si za nevojaške rešitve sporov kjer koli na svetu. Še posebej se borimo proti vzrokom za vojne in tistim, ki želijo na plečih ljudi z vojnami drugim vsiliti svoje imperialistične cilje, geopolitične interese in potrebe po surovinah. Udeleženci vseh vojaških spopadov zasledujejo svoje interese v nasprotju s FIR, katerega edini interes je mir.

Vse udeležence zdaj potekajočih konfliktov pozivamo k premirju in začetku mednarodnih pogajanj. Militarizacija in orožje ne bosta nikoli

prinesla miru; spirala oboroževanja je v nasprotju s prekinitvijo sovražnosti; premirje, diplomacija in pogajanja so edina pot. To je nujno za ohranitev življenj civilnega prebivalstva na vseh vojnih območjih.

Obsojamo vse vrste uporabe sile, posebej vojaške, za reševanje sporov med državami in ljudstvi v Evropi in svetu. Sodobni svet mora temeljiti na trajnem ohranjanju miru ter svobode ljudi in držav.

Opozarjamo na skupen poziv za mir iz novembra 2022 in na dunajsko mednarodno konferenco za mir v Ukrajini junija 2023. To sta primera, ko je civilna družba dvignila svoj glas za mir. Pozivamo ljudi, sindikate, cerkve in druge partnerje, da se zavzamejo za mirno reševanje sporov.

Potrebujemo nov sistem kolektivne varnosti za vse države – ne le za

Evropo – ne pa militarizacije kontinenta. Čeprav večina naših članov prihaja iz Evrope, z zaskrbljenostjo spremljamo povečevanje napetosti na tihoceanskem območju.

FIR ne sprejema nobenih vojaških zvez, ki se ponujajo kot »sve-tovni žandarji«. V različnih delih sveta namreč spremljamo povečanje napetosti vse do vojnih napadov. Nobena država ali vojaška zveza nima pravice sama odločati o vojni in miru.

Vse politične sile pozivamo, da okrepijo Združene narode kot organ za reševanje sporov med državami brez vojaških spopadov kjer koli na svetu, najsi bo to v Evropi, na Srednjem vzhodu, v Jemnu ali Siriji. FIR se bo vedno zavzemal za nevojaške rešitve. Tako FIR in njegove članice delujejo kot del mednarodnega gibanja za mir.

DOGODKI Pismo ZZB NOB Slovenije

Kongres FIR v Barceloni

19. kongres Mednarodne zveze borcev odpora – združenja protifašistov (FIR), največje mednarodne organizacije protifašistov in njihovih organizacij, je bil od 27. do 29. oktobra v Barceloni. FIR povezuje več kot 60 organizacij iz 25 evropskih držav ter Izraela in Čila. Med njimi so tudi ZZB Slovenije in vse druge borčevske organizacije v državah na območju nekdanje skupne jugoslovanske države. Na kongresu je sodelovalo 41 delegatov iz 17 držav, iz Slovenije **Jadranka Šturm Kocjan**.

Na kongresu je bilo soglasno izvoljeno novo vodstvo. Predsednik še naprej ostaja **Vilmos Hanti**, ki je od leta 2000 tudi predsednik Združenja odporne borbe in protifašistov Madžarske. V 13-članskem izvršnem odboru so predstavniki protifašističnih organizacij iz Belgije, Francije, Grčije, Italije (trije člani), Rusije, Srbije, Slovaške in Španije.

Delegati so na kongresu obravnavali in sprejeli poročilo o delovanju FIR med dvema kongresoma. Sprejeti so bili štiri pomembni vsebinski dokumenti o populizmu in neofašizmu, obrambi spomina in boju proti zgodovinskemu revizionizmu. V pozivu k »Evropski uniji narodov« ob prihajajočih volitvah v Evropski parlament so poudarili potrebo po EU, »ki ji morajo biti tuje kakršne koli oblike nacionalizma, separatizma, rasne diskriminacije ali ksenofobije« in se bo zavzemala za »pravice beguncev in manjšin, za mirovno politiko, ki ne bo temeljila na zunanje-politični prevladi, temveč na nevojaških rešitvah konfliktov«. Po živahni razpravi o izraelsko-palestinskem konfliktu oziroma vojni v Izraelu in Ukrajini pa so sprejeli tudi Poziv k miru »vsem stranem v vseh trenutnih konfliktih za takojšnje premirje in začetek mirovnih pogajanj«.

Zveza združenj borcev NOB Slovenije je poslala kongresu daljše pismo, v katerem je podprla aktivno vlogo in delovanje FIR pri krepitvi mednarodne protifašistične povezave in predloge dokumentov za kongres. Napisali smo: »Ob vseh aktualnih dogajanjih po svetu

(vojne in vojna žarišča v naši bližini in drugod po svetu, uporaba nasilja, teptanje načel in vrednot, ki so zapisani v temeljnih dokumentih OZN) pa v ZZB za vrednote NOB Slovenije še posebej in ponovno poudarjamo tudi ob tej priložnosti, da moramo zdaj še mnogo glasneje kakor v preteklosti dvigniti glas proti vojnami in novodobnemu imperializmu, za ožvitev globalnih prizadevanj za razoroževanje, za svet brez atomskega orožja in preprečevanje vpliva oboroževalne industrije na urejanje zadev v državah in mednarodnih odnosih, proti novim »berlinskim zidovom«, za odpravo dvojnih meril, sprenevedanja, dvo-ličnosti, prikrievanja pravih ciljev in interesov, za spoštovanje mednarodnega prava. Upravičeno pričakujemo, da si bo za te cilje dejavno prizadevala tudi vodstvo naše države v Varnostnem svetu OZN, v katerem bo naša država kot nestalna članica v kratkem prevzela soodgovornost za varnost in sodelovanje v svetu in tudi za končno rešitev palestinsko-izraelskega konflikta!

V pismu smo poudarili, da »z veliko zaskrbljenostjo spremljamo najnovejšo radikalno zaostroitev tega že dolgo prisotnega izraelsko-palestinskega konflikta; ostro obsojamo brutalno nasilje palestinskih ekstremistov in začeto maščevanje izraelske strani s ciljem uničenja Hamasa ter tudi kolektivno kaznovanje celotnega palestinskega ljudstva v Gazi. Posebej smo tudi poudarili, da »mora izraelska stran prenehati kršiti mednarodno humanitarno pravo in zagotoviti razmere za življenje in osnovne dobrine prebivalcem Gaze in takoj odpreti tudi humanitarne koridorje ter da bi »se moral takoj v okviru OZN začeti (obnoviti) politični proces za rešitev palestinskega vprašanja ob upoštevanju legitimnih pravic judovskih in palestinskih prebivalcev v sedanjem Izraelu in v skladu s formalno še vedno veljavnimi in še vedno aktualnimi mednarodnimi dokumenti (OZN, Oslo), kar mora pripeljati tudi do ustanovitve neodvisne palestinske države in njenega mednarodnega priznanja.

Na kongresu je bila na posebni slovesnosti podeljena nagrada Mishela Vanderborgha, s katero so odlikovali več uglednih evropskih državljanov in pobud za njihovo civilno in protifašistično zavezanost in delovanje: italijansko senatorko in preživelico iz Auschwitza Liliano Segre, Tereso Alonsa, otroka španske državljanske vojne, ki je bila evakuirana v ZSSR, preživela obleganje Leningrada in se je nato bojevala v komsomolskih brigadah, in Delfino Tomas, ki je kot otrok pobegnila iz frankistične Španije in je pozneje sodelovala z Mednarodno zvezo odporne borbe in Sve-tovnim mirovnim svetom.

Kongres so sklenili trije odmevni spominski dogodki ob spomenikih v Barceloni v spomin na mednarodne brigade v španski državljanski vojni in žrtve Francove diktature, ki sta jim bila skupna imenovalca ohranjanje spomina in obramba dediščine preživelih pred vsemi oblikami zgodovinske revizije.

Marjan Šiftar

Dolga, težka leta ...

*Dolga, težka leta
nas domača je gospoda žrla.
Dolga, težka leta
nam je kožo s trupla drla.*

Kot mrtva dlan je zdaj nebo ...

*Kot mrtva dlan je zdaj nebo,
vse dneve lije dež po šipah.*

*Ob starih vrbah nad vodó
je z blatnim listjem pot posuta
svet pokrit.*

Karel Destovnik - Kajuh

KOLUMNA

Jože Pogljajen

Sezona lova na golobe

Ko berete, gledate ali poslušate slovenske medije, se je težko izogniti vtisu, da letošnja politična jesen mineva v maniri sezone lova na golobe. Pri čemer na Goloba ne streljajo samo lovci iz opozicijskih družin janševikov (SDS) in novoslovencev (NSi), kar bi bilo nekako normalno, ampak iz zased streljajo tudi »naši«. Predsednica države Pirc Musarjeva, na primer. Vlogo gonjačev pa igrajo mediji, ki skoraj vsak dan pri Golobu ter pri njegovih svetovalcih in ministrih pikolovsko »odkrivajo« in na veliki zvon obešajo, kaj in kako so oziroma naj bi ti zagrešili. Po splošnem navdušenju nad prepričljivo volilno zmago Svobode nas tako zdaj prepričujejo, da je bila ta zmaga zgolj privid.

Seveda ni nobenega dvoma, da je Golob razočaral številne svoje volivce. Deloma zaradi očitne nespretnosti političnega menedžiranja, deloma zaradi nestvarnih pričakovanj, tlakovanih s predvolilnimi obljubami o reformah in čiščenju janšistov iz državnih služb. Zdravstvo je tam,

kjer je bilo prej, reforma plač v javnem sektorju je obtičala, armada uslužbencev na plačilnem seznamu državnega proračuna se bliža številki 200.000, janšisti so še vedno na položajih v policiji (in drugje), čeprav je Golob zaradi tega zamenjal ministrico Bobnarjevo ... Vse bolj jasno postaja, da izbira ministrov in drugih visokih vladnih funkcionarjev ni temeljila na njihovih dokazanih sposobnostih. Golob je poleg tega potegnil kar nekaj milo rečeno čudnih kadrovskih potez. Ne le da je za generalico stranke postavil Vesno Vukovič, strankarsko vajenka, ki za povrh ne slovi ravno po korektnosti v medsebojnih odnosih, na ministrske in druge pomembne položaje v državnih službah je postavil šefa in njune svetovalce iz dveh na volitvah prepričljivo poraženih strank. Samo še Golobič je manjkal ...

Ko je Mediana pred dnevi namerila občuten padec zaupanja v zdajšnjo vlado in stranko Svoboda, so se začeli vrstiti pozivi, naj Golob odstopi s premierskega položaja. A upad priljubljenosti ni nič novega. Sojenice javnega mnenja so po nekaj mesecih vladanja slabo ocenile še vsako vlado. Pahorjeva, na primer, je leta 2010 padla celo pod deset odstotkov. Res je, da ankete vplivajo na ravnanja volivcev, a o tem, kdo bo vladal v deželi, ne odločajo one, ampak volilna aritmetika. Ta je lani spomladi zacementirala sedanjo in edino možno vladno koalicijo. In s tem tudi Goloba na njenem čelu.

Logično nadaljevanje stampeda kritik na Golobov račun so pozivi k razpisu predčasnih volitev. Toda te se razpišejo le, če vlada ostane brez predsednika. Za zdaj kaže, da je morebiten Golobov odstop račun brez krčmarja. Zanimarjive so tudi možnosti, da Goloba odstranijo z vložitvijo nezaupnice, kajti vsaj za zdaj ni videti junaka, ki bi ga v Svobodi postavili kot njegovo alternativo. Ki bi torej zbral potrebnih najmanj 46 glasov v parlamentu. Je to Vukovičeva ali morda nekdanji član Svobode in zdaj kočevski župan Prebilič? Ne bi šlo.

Tudi scenarij da bi iz vlade izstopili obe koalicijski partnerici, je brzkone znanstvena fantastika. Slednjima kaj takega zagotovo niti v sanjah ne pride na misel, kajti strankarske karte bi se na teh volitvah znova premešale. Predvsem

**Ključna točka
manevrov stranke
Svoboda so torej
redne volitve. Toda
do spomladi leta
2025 je še daleč
in napovedi, kaj se
lahko zgodi, so zelo
tvegane.**

med etabliranimi strankami, čeprav še četrti poskus z »novim obrazom« na čelu države ni čisto izključen. In prav lahko bi se zgodilo, da SD in Levica ostaneta v opoziciji ali celo kakšna od njiju ne prestopi parlamentarnega praga. Še zlasti če bodo razočarani volivci Svobode na volitvah res ostali doma, kot nakazuje omenjena anketa.

So pa predčasne volitve mokre sanje janševikov, čeprav nimajo prav veliko možnosti, da bi z njimi spet prevzeli oblast. SDS je namreč v naši politični geometriji z od 250.000 do 300.000 discipliniranimi volivci stalnica. Z njo so lahko kvečjemu relativni zmagovalci volitev, a za prevzem oblasti bi potrebovali še najmanj petnajst zaveznih glasov v parlamentu. Janša bi se oblasti nekoliko bolj približal le v primeru izjemno nizke volilne udeležbe. Se pravi, če bi nad Golobom denimo 150 in še nekaj tisoč razočaranih volivcev ostalo doma, bi janševiki prekoračili zanje doslej nedosegljivo mejo – več kot 30 odstotkov glasov. A tudi to bi bila ob dejstvu, da na političnem odru ni videti stranke, ki bi osvojila vsaj deset poslanskih sedežev in bi bila pripravljena stopiti v vlado pod Janševo taktirko, bolj Pirova zmaga.

Ključna točka manevrov stranke Svoboda so torej redne volitve. Toda do spomladi leta 2025 je še daleč in napovedi, kaj se lahko zgodi, so zelo tvegane. Edino, kar zagotovo drži, je, da Golobova Svoboda, naj se še tako trudi, ne more ponoviti uspeha iz lanske pomladi, ko je na valovih protijanšizma zbrala za naše razmere rekordnih 411.000 glasov. Vladni koaliciji za zdaj torej ne preostane drugega kot ravnanje po nekoliko prirejenem geslu »bolje golob v roki kakor« ...

DOGODKI Benečija in Rezija

Polaganje vencev in rož

Že vse od sedemdesetih let, ko so bile po raznih krajih na pokopališčih v Beneški Sloveniji in Reziji zgrajene grobnice padlim slovenskim in italijanskim partizanom v drugi svetovni vojni, se vsako leto delegacije 31. oktobra podajo na pokopališča in položijo vence na grobnice.

Tudi letos je bilo tako. Škoda, da je prireditve spremljalo deževno vreme, vendar to ni bilo večja ovira. Program je bil v celoti izveden. Ena delegacija je polagala vence v Štoblanku, Gorenjem Tarbilju, Sv. Pavlu - Černetičih, Tipani, Tarčmu in Matajurju, druga delegacija pa v Topolovem, Podutani, Oborči, Čeneboli, Fojdi, Bardu, Ravenci in Osojanah v Reziji. S kratkim kulturnim programom in pesmijo smo se spomnili padlih borcev, na pokopališčih pa tudi pokojnih pomebnih mož v zamejstvu.

Osrednja spominska slovesnost ob dnevu spomina na mrtve je potekala pri spominskem obeležju upora v parku v Čedadu. Po polo-

žitvi vencev k obeležju je prisotne nagovorila županja Čedada **Daniela Bernardi**. V imenu ANPI-VZPI je spregovoril njen predsednik **Luciano Marcolini Provenza**. Slavnostna govornica je bila **dr. Kaja Širok**, državna sekretarka za kulturo v kabinetu predsednika vlade dr. Roberta Goloba. V svojem govoru je poudarila naše naloge pri zagotavljanju miru v Evropi in svetu ter spomnila, da vojne divjajo nedaleč od nas. Na prireditvi je bil prisoten tudi slovenski generalni konzul v Trstu Gregor Šuc. Združena pevska zborova sta zapela nekaj rodoljubnih in partizanskih pesmi, ki so dale prireditvi še poseben pečat. Poleg italijanskih praporov je bil prisoten tudi slovenski.

29. oktobra pa je delegacija ANPI-VZPI in kulturnih društev iz Beneške Slovenije obiskala spominsko obeležje Narodnemu heroju Marku Redelonghiju v Starem selu pri Kobaridu in se spomnili tega Beneškega Slovenca.

Vojko Hobič

Spominsko obeležje narodnemu heroju Marku Redelonghiju

Osrednja spominska slovesnost je bila v Čedadu.

DOGODKI Otok Rab

Spomin na umrle v taborišču Kampor

Ob dnevu spomina na mrtve je bila 30. oktobra spominska slovesnost tudi v nekdanjem koncentracijskem taborišču Kampor na otoku Rab. Venec k obelisku so položili Gregor Štajer, minister svetovalec na veleposlaništvu Republike Slovenije v Zagrebu, župan Raba Nikola Grgurić ter predstavnika ZZZB NOB Slovenije, predsednik Taboriščnega odbora Rab Gonars Herman Janež ml. in Janez Maršič, član Koordinacijskega odbora žrtve vojnega nasilja.

Cvetje so položili tudi k spomeniku taborišča za starce, ženske in otroke. Kraj spomina na slovenske, hrvaške žrtve in žrtve drugih narodov počasi dobiva lepšo podobo, tako da je bila slovesnost priložnost zahvale občini Rab za vso podporo in sodelovanje pri obnovi spominskega parka.

S. B., foto: Janez Maršič

Herman Janež, Gregor Štajer in Nikola Grgurić (od leve proti desni) pred obeliskom na Rabu

DOGODKI Toskana

Obuditev pobratenja med občinama Vicchio in Tolminom

Leta 1981 sta se pobratili takratna občina Tolmin in občina Vicchio iz Toskane. Do pobratenja je prišlo na pobudo italijanske občine in kar nekaj let se je to pobratenje odražalo v medsebojnih obiskih športnikov, likovnikov, pevskih skupin, pa tudi v gospodarstvu. Potem pa je to sodelovanje zamrlo.

Novi, mlajši župan občine Tolmin, Alen Červ, se je skupaj s sodelavci odločil, da se pobratenje med občinama obudi z obnovitvijo podpisa listine. Delegacija občine Tolmin se je konec oktobra odpravila v Vicchio. V delegaciji sta bila tudi predstavnik Zdrženja borcev za vrednote Bovec, Kobarid, Tolmin. Naša naloga je bila, da se navežemo stike med borčevskima organizacijama ANPI in ZZZB NOB Slovenije.

Na pogovorih o sodelovanju smo predstavili našo organiziranost in delovanje ter povedali, da imamo še živeče udeležence druge svetovne vojne. Organizacija v Vicchiju ni tako številna, pa tudi nobenega živečega člana odporne gibanja nimajo. Njen

Ponovni podpis listine o pobratenuju v Vicchiju.

predsednik Alessandro Giannelli je pojasnil, da je spomin na njihovih pet članov odporne gibanja iz Vicchija, ki so bili usmrčeni 22. marca 1944 v taborišču Marte v Firencah, še vedno živ in da se o njih učijo tudi v šolah. Na smrt obsojeni z ustrelitvijo so bili: Antonio Radi, 1923, Guido Targetti, 1922, Leandro Corona, 1923, Ottorino Quiti, 1921, in Adriano Santoni, 1923. Obsojeni na zaporno kazen so bili še štirje člani od-

porniškega gibanja, dva pa sta bila pomiloščena.

Povedali smo jim, da naš Koordinacijski odbor žrtve vojnega nasilja vsako leto obišče nekdanje koncentracijsko taborišče Renicci v bližini Anghiarja, kjer je umrlo več kot sto Slovencev. Zavzeli smo se za to, da se prihodnje leto ob ponovnem obisku kraja, kjer je bilo taborišče, pokloni mrtvim Slovincem tudi delegacija ANPI iz Vicchija.

Vojko Hobič

DOGODKI Jasenovac in Donja Gradina

Venci v spomin pobitim taboriščnikom

Veleposlanik Republike Slovenije na Hrvaškem Gašper Dovžan in član predsedstva ZZZB NOB Slovenije Janez Alič sta 27. oktobra 2023 položila venca Republike Slovenije in ZZZB NOB Slovenije pri spomeniku Bogdana Bogdanovića Cvet v spominskem parku Jasenovac. V tem ustaškem koncentracijskem taborišču, ki je imelo številne podružnice, naj bi po nekaterih podatkih umrlo okoli 700.000 ljudi. Največ je bilo pobitih Srbov in Romov, med njimi pa tudi več kot 300 Slovencev. Doslej so v Spominskem centru popisali več kot 83.000 žrtev, ki so jih ustaši zverinsko pobili.

Veleposlanik Dovžan je ob tej priliki Muzeju v Jasenovcu podaril knjigo Slavka Alojza Malnarja Slovenski taboriščniki v Jasenovcu, Knjiga imen in obrazov, katere urednica je Ilinka Todorovski. Knjiga je izšla 13. oktobra letos. V odsotnosti direktorja jo je prevzela kustosinja Martina Barešič. Dragoceni izvod knjige je veleposlanik namenil tudi ZZZB NOB Slovenija.

V dneh pred 1. novembrom (26. oktobra) pa je delegacija ZZZB NOB Slovenije obiskala tudi Spominski park Donja Gradina (BiH), ki je nadaljevanje kompleksa nekdanjega ustaškega koncentracijskega taborišča Jasenovac. Na spominskem obeležju, kamor so položili lovorov venec, je zapisano, da so na tem območju ustaši zverinsko pobili, umorili in zaklali 386.000 ljudi. Iz taborišča v Jasenovcu so jih čez Savo vozili s splavom. Tisočeri so končali svoje življenje že kar na splavu, tako da je Sava večkrat tekla krvava, v njej pa so plavale pobite nedolžne žrtve. Spominski park – morišče – je lepo urejen. Delegacija ZZZB NOB Slovenije vsako leto pred prvim novembrom, dnevom spomina na mrtve, položi venec v tem kraju.

S. B.

Venec v nekdanjem koncentracijskem taborišču so položili Gašper Dolžan, Janez Alič, Boris Nemeč (desno) in Henrik Gregorič (levo).

Gašper Dovžan je predal kustosinji Martini Barešič knjigo Slavka Alojza Malnarja.

Delegacija ZZZB NOB Slovenije je venec položila tudi na morišču v Donji Gradini v BiH.

GEOPEDIJA Partizanski spomeniki (22)

Spomeniki nanoške bitke

Med dolgoletnim preučevanjem nanoške bitke sem naletel na številne spomenike prvemu pomembnejšemu spopadu primorskih partizanov aprila 1942 z italijansko vojsko. Prvi je bil leta 1948 postavljen spomenik na koti 837 na Nanosu, na eni izmed vzpetin, na katerih so potekali spopadi. Na plošči omenjajo herojstvo Janka Premrla - Vojka v nanoški bitki, a članki in pričanja očitno govori o drugi. Skupina, ki jo je vodil Vojko, se je prva umaknila s položajev proti severu Nanosa, kjer se je med Hrušico in Podkrajem prebila s planote.

Od drugih bojev v letih od 1943 do 1945 velja poudariti spopad Gradnikove brigade septembra 1943 z nemškim okupatorjem po preboju goriške fronte. Po podatkih Inštituta za novejšo zgodovino je na Nanosu med drugo svetovno vojno umrlo 39 ljudi. Ko upoštevamo očitne napake in podvajanja ter dve civilistki, pridemo do podatka, da je na Nanosu padlo skupno 35 partizanov. V bazi Inštituta za novejšo zgodovino je za šest borcev navedeno, da so pokopani na Nanosu. Po navedbah Lojzeta Bizjaka naj bi bili nekateri partizani pokopani v grobnici pri Abramcu na Nanosu, vendar žal tam njihova imena niso navedena, kar bi bilo treba urediti. Zmotno je namreč tudi

prepričanje, da so padli borci v nanoški bitki aprila 1942 pokopani v tej grobnici.

V nanoški bitki aprila 1942 padli partizani so bili pokopani na pokopališču v Gorici in leta 1972 prekopani v skupno grobnico upornikov zoper fašizem. Na plošči sta imeni samo dveh padlih v nanoški bitki, in sicer Emila Puntarja (kot Milco Pintar) in Antona Vičiča (kot Antonio Caucci). Lažno prepoznavanje, kar so storili zajeti tovariši, in tudi površnost italijanskih oblasti sta pripomogla k temu, da padli nimajo primerno označenih grobov oziroma so imena napačna ali popačena. Tam so pokopani še Ivan Sancin, Ivan Kreševič, Jože Dolenc in Leopold Pupis, in sicer med 103 neznanimi uporniki, ki jih je fašistični režim umoril, ne da bi vedel, kdo so.

Republika Slovenija in Zveza borcev sta ustreljenim borcem, zajetim na Nanosu, ob 70. obletnici nanoške bitke postavili spominsko ploščo na največjem rimskem pokopališču Flaminio. Borci so sicer pokopani na drugem rimskem pokopališču Verano. Pokopali so jih na parceli 136 in pozneje prekopali v skupno grobnico brez navedbe njihovih imen, na mestu pokopa nanoških junakov pa uredili grobnice za premožne.

Leta 1980 je bila v steno lovske kočice Nanos pri Abramcu vgraje-

na spominska plošča. Na njej so imena petih partizanov, ubitih 18. aprila 1942. Manjkalo je ime Jožeta Dolenca, medtem ko Ivan Žorž ne spada nanjo, saj ni padel v nanoški bitki. Ob 80. obletnici bitke je ZZB Ajdovščina - Vipava ploščo odstranila in postavila novo ter tako popravila nekatere nedoslednosti. Vendar tudi na novi plošči ostaja ime Ivana Žorža, ki ga je italijanska policija zajela že 13. aprila 1943 in tako ni sodeloval v spopadu na Nanosu.

V trdnjavi Bravetta, kjer so bili ustreljeni zajeti partizani na Nanosu, so navedli samo 77 ustreljenih na tistem mestu med letoma 1943 in 1945, ki so jih ubili nacisti. Vse tiste, ki jih je pred letom 1943 ustrelil italijanski fašistični režim, pa so izpustili, kar velja tudi za zajete borce na Nanosu.

Z nanoško bitko je povezana še spominska plošča Ivana Sancina - Jova v Dolini pri Trstu. Na njej sta navedena napačen dan in kraj smrti, in sicer 18. april 1942 na Nanosu. Dejansko je umrl 21. aprila 1942 pri Škulah, pokopan pa je bil v Gorici 23. aprila 1942. Domačini v Dolini pri Trstu so pokazali pripravljenost, da bi spominsko ploščo popravili.

Besedilo in foto: Primož Plahuta

Spominsko znamenje na vrhu Bobna (kota 837) v spomin na nanoško bitko, ki so ga postavili leta 1948.

Spomenik padlim borcem NOB pri Abramcu na Nanosu

Spominska plošča na rojstni hiši Ivana Sancina - Jova, Dolina 92, ki je padel na Nanosu.

Parcela 136 na rimskem pokopališču Verano

Spominska plošča borcem nanoške bitke na lovskem domu pri zavetišču Abram na Nanosu

Skupna grobnica vseh padlih upornikov na pokopališču v Gorici

Spomenik ob vhodu v spominski park trdnjave Bravetta, kjer so navedeni ustreljeni v trdnjavi med letoma 1943 in 1945.

Dr. France Križanič

KOMENTAR

CRM za varno dobavo elektrike

Da bi se izognili stroškom izpada električne energije, se je v svetu uveljavil poseben mehanizem oziroma oblika regulacije trga s to dobrino, pri čemer morajo tisti, ki želijo nastopati na trgu kot ponudniki električne energije, z razpoložljivimi zmogljivostmi za proizvodnjo električne energije ali z denarjem poravnati neke vrste zavarovalnino za zagotavljanje dovolj velikih zmogljivosti ponudbe, tako da se tudi dolgoročno prepriči »električni mrk«. Za ta poseben državni ukrep oziroma regulacijo se je sčasoma uveljavilo ime Capacity Remuneration Mechanism – CRM, v EU pa se imenuje Replacement Reserve. Načini izvajanja te regulacije se med seboj razlikujejo, za vse pa velja, da so jih države začele uporabljati po liberalizaciji in deregulaciji trga električne energije. Vzrok je bila inherentna nesposobnost tega trga, da bi se vzpostavilo ravnotežje za daljše obdobje.

V svetu uporabljajo različne oblike CRM (Euroelectric, Upravljanje obnovljivih virov). Tako poznamo decentraliziran trg zmogljivosti, včasih imenovan tudi obveza proizvodnih zmogljivosti s trgov nosnih certifikatov zmogljivosti. Ponudniki električne energije te certifikate prodajajo, kupujejo pa jih drugi ponudniki električne energije, veliki potrošniki te dobrine in upravljavci omrežja. Centraliziran trg zmogljivosti poteka na dražbah, s katerimi posebno centralizirano telo v zameno za fiksno plačilo zakupi ustrezno proizvodnjo, akumulacijo ali sposobnost prilagoditve povpraševanja. V tem primeru mora biti vzpostavljen mehanizem kazni, če ponudnik ne izpolni obveznosti. Dražbe proizvodnih zmogljivosti so vnaprej oblikovane cene rezervnih zmogljivosti brez tveganja cene na trgu električne energije. Strateške rezerve določijo neodvisen organ in jih opredeli kot količino proizvodnih zmogljivosti, ki jo potrebuje omrežje, da lahko zanesljivo obratuje. Te zmogljivosti nato zakupi vnaprej. Obenem določi tudi ceno električne energije na trgu, pri kateri se bodo zakupljene zmogljivosti vključile v proizvodnjo te dobrine. Plačilo proizvodnih zmogljivosti izvaja neodvisen organ tako, da pri različnih proizvajalcih ali velikih porabnikih električne energije najame določeno proizvodno zmogljivost (ali pa obvezo o znižanju porabe). Gre za bolj prilagodljiv način vzdrževanja potrebnih zmogljivosti kot pri metodi strateških rezerv, kjer ima neodvisni organ običajno zakupljene celotne elektrarne.

Sredstva za financiranje CRM se na različne načine zbirajo pri neodvisnem organu. Lahko so ti stroški preneseni na končne uporabnike direktno preko cene za uporabo elektroenergetskega omrežja, lahko se stroški najprej krijejo z obveznimi plačili udeležencev trga električne energije na debelo, možno pa je, da se krijejo iz znižanja dobičkov nastopajočih (proizvajalcev, veletrgovcev na strani ponudbe ali povpraševanja) na trgu električne energije na debelo. Izvedljiv je tudi alternativen pristop: v času »visokih cen« (to bi bilo na primer v zadnjih treh letih) regulator del cene (prihodkov, ustvarjenih ob tej ceni) električne energije na različnih ravneh njenega oblikovanja (zlasti pa cene na debelo) »rezervira« za čas »nenormalnih« razmer na trgu, ko cene elektrike upadejo na raven, ki ne omogoča delovanja večine elektrarn (takšne razmere smo imeli med letoma 2012 in 2020). Regulator tako akumulira nekakšno »zavarovalno rezervacijo« za čas, ko bi sicer morali gledati na kratkoročne tržne signale ukiniti določene zmogljivosti, ki se sicer gradijo več let, v nekaterih primerih tudi celo desetletje.

CRM so različne države uvajale z manjšim ali večjim časovnim zamikom za deregulacijo trga električne energije. Čile ga je uvedel že leta 1982, Velika Britanija pa leta 1990. V obliki strateških rezerv so CRM uvedle Finska, Norveška, Švedska in Rusija, v obliki plačila za proizvodne zmogljivosti imajo CRM v Čilu, Argentini, Španiji, Portugalski, Irski, Grčiji in Italiji, v obliki centraliziranega ali decentraliziranega trga proizvodnih zmogljivosti si stabilno ponudbo električne energije zagotavljajo v severovzhodnem delu ZDA, New Yorku, Kaliforniji, Kolumbiji in Braziliji.

V obliki strateških rezerv so CRM uvedle Finska, Norveška, Švedska in Rusija, v obliki plačila za proizvodne zmogljivosti imajo CRM v Čilu, Argentini, Španiji, Portugalski, Irski, Grčiji in Italiji.

Teoretično velja, da je potreba po delujočem mehanizmu CRM v nekem narodnem gospodarstvu majhna ali pa je sploh ni, kadar so tam že visoke cene električne energije v prodaji na debelo, kadar proizvajalci te dobrine pri tržnih cenah pokrivajo svoje stroške in lahko tudi sami vzdržujejo rezervne zmogljivosti, kadar je elektroenergetski sistem v tem narodnem gospodarstvu močno povezan (tako imenovana »interkonekcija«) s sosednjimi elektroenergetskimi sistemi in kadar proizvodnja električne energije temelji pretežno na hidroelektrarnah.

V Sloveniji mehanizem CRM predvideva Energetski zakon iz leta 2014 (EZ-1) v svojem 53. členu po metodi, ki je najbližje centraliziranemu trgu zmogljivosti, na katerem bo v skladu s pooblastilom ministrstva, pristojnega za energijo razpise, izvajal operater trga (pri nas je to Borzen).

NAŠ POGOVOR

Vida Obid in dr. Helena Verdel

Znani koroški Slovenki, avtorici knjige *Šolo, ne šivanko!*, ob 80-letnici Zveze slovenskih žena na Koroškem.

»Prispevek k osvoboditvi in družbeni enakopravnosti«

Ob častitljivi 80-letnici delovanja Zveze slovenskih žena (ZSŽ) na Koroškem je primeren čas, da bralstvu Svobodne besede vsaj v grobih potezih predstavimo »sestrsko« organizacijo Slovenske protifašistične ženske zveze, ki je v oktobru tudi praznovala 80. obletnico ustanovitve. Na nekaj vprašanj o prehojeni poti ZSŽ sta ljubeznivo odgovorili dve znani koroški Slovenki, gospa Vida Obid in dr. Helena Verdel, ki sta s knjigo *Šolo, ne šivanko!* (izšla je pri Založbi Drava 2012) ustvarili trajen spomenik Mileni Gröblacher, eni od vodilnih osebnosti v ženskem gibanju na Koroškem. Korenine organiziranega gibanja pa segajo v čas druge svetovne vojne.

Dr. Maca Jogan

Ali bi lahko orisali glavne okoliščine, ki so v tem času spodbudile povezovanje protinacistično usmerjenih žensk in nastanek posebne organizacije AFŽ pred 80 leti? Kje je bilo žarišče prizadevanj za organiziranje zavednih slovenskih žensk v to organizacijo?

Ko so aktivisti OF prišli na Koroško, je bila pripravljenost za odpor proti nacistom med južnokoroškim prebivalstvom precejšnja. Vsa slovenska društva so bila razpuščena, slovenski jezik povsod prepovedan, moške in fante so mobilizirali v nemški wehrmacht, njihove družine, ki so ostale doma, pa so leta 1942 deportirali v lagerje ali koncentracijska taborišča v nemškem rajhu. Na domačijah so gospodarili predvsem kmetice in starejši družinski člani, otroci in mladi. Partizani, ki so hodili čez mejo in se organizirali v vrstah narodnoosvobodilne vojske, so motivirali ženske k sodelovanju, saj brez terenske mreže partizanski boj ni mogoč. Le nekaj mesecev po ustanovitvi jugoslovanske AFŽ jeseni 1942 v Bosanskem Petrovcu je bila spomladi leta 1943 ustanovljena AFŽ v okolici Železne Kaple na Koroškem, kjer so že obstajali krajevni odbori OF.

Katera so bila glavna področja delovanja AFŽ na Koroškem do konca vojne?

Večina žensk je delovala v terenski mreži. Zbirale so informacije, medicinske potrebščine, hrano, obleko, skrbele so za otroke partizanov, partizanske sirote, za izobraževanje otrok v slovenščini, za kulturno delo in cerkvene obrede, saj so nacisti pregnali tudi slovenske duhovnike. Otroci in mladinci so bili na poti kot kurirji. Žarišče delovanja AFŽ je bila okolica Železne Kaple, Podjuna, Rož in Gure tja do Zilje, pravzaprav vse dvojezično oziroma slovensko območje na Koroškem. Iz okrožnice Pokrajinskega odbora leta 1944 je razvidna zavest o potrebi po šolanju in izobraževanju, da lahko iz družinskega kroga stopijo v javno življenje in prispevajo svoj delež k osvoboditvi in družbeni enakopravnosti.

Na Koroškem pa tudi po (uradnem) koncu druge svetovne vojne, po odhodu partizanske vojske in sovražnem odnosu angleških

oblasti do Slovencev (v času hladne vojne) za slovensko prebivalstvo ni bilo miru, saj se (nacistično) ogrožanje nacionalne identitete ni končalo; kakšna ponižanja in izključevanja so doživljali slovenski otroci in odrasli, kako so se ženske preko AFŽ/ZSŽ vključevale v boj za temeljne nacionalne in druge pravice?

Po koncu vojne so se partizani kot del zavezniške vojske imeli za zmagovalce in so pričakovali, da bo južna Koroška postala del nove Jugoslavije, kar je bilo legitimno glede na to, da ni Jugoslavija kršila sa-intgermaineske mirovne pogodbe in uničila meje na Karavankah, temveč nemški rajh s pomočjo domačih avstrijskih koroških nacistov. Ti so v tako imenovani priključeni Južni Koroški prevzeli poslanstvo germanizacije slovenskega prebivalstva na Gorenjskem. Cela vrsta koroških učiteljic in učiteljev se je lotila te naloge. Po porazu nemškega rajha so se seveda ti ponemčevalci vrnili na Koroško in tu zavzeto prevzeli boj proti obvezni dvojezični ljudski šoli. Takoj po podpisu avstrijske državne pogodbe in potem ko so zasedbene oblasti zapustile Avstrijo, so tako imenovani domovini zvesti Korošci spet ustanovili svoja ponemčevalna društva, kot npr. združenje brambovcov, koroški Heimatdienst, Schulverein Südmark, Kameradschaftsbund ipd. Ustanovitev teh organizacij je imela en sam namen, pospraviti s pravicami koroških Slovencev. Potem ko jim je že uspelo odpraviti obvezno dvojezično šolstvo leta 1958, je ponekod ostal prijavljen en sam šolar. Ženske so takrat hodile od hiše do hiše in prepričevale starše, da je koristno, če se otrok uči slovenščine.

Ime Antifašistična fronta žena za Slovensko Koroško oblastem po vojni ni bilo po volji in organizacija ni bila potrjena kot društvo. Do leta 1950 so kljub temu delovale pod tem imenom. Najprej so se vključevale v boj za priključitev k novi Jugoslaviji, hodile so po terenu in prepričevale ženske o tem, kakšne pravice si bodo izborile v socializmu, o enakopravnosti z moškimi, o pravici do dela in seveda vzgoji v solidarnem in narodnem duhu. O teh temah so objavljale članke v Slovenskem vestniku, Koroškem koledarju, udeležile so se ženskih konferenc v Ljubljani, Pragi in še

kje. Organizirale so letovanja koroških otrok na Jadranu, kar je bil takrat precejšen podvig, spraviti 130 otrok z vlakom v Dalmacijo. Ko je postajalo vse bolj jasno, da s priključitvijo ne bo nič, so se preimenoval v Zvezo slovenskih žena, saj je zgolj antifašizem v imenu na Koroškem že bil provokacija.

Katere uporniške akcije koroških Slovencev, zlasti mladih, so pomembne za prekinitev molka o ponižujočem položaju Slovencev; kaj je prispevalo in prispeva k ozaveščanju koroških Slovenk in Slovencev o lastnem človeškem in

Od kar je Jugoslavija razpadla, se za ta spomenik nihče več ne briga. To povezovanje je že zelo zgodaj sprožilo zanimivo dinamiko. Tako je 1973 bil na pobudo dunajskega kluba, Mladja in Kladiva ustanovljen Solidarnostni komite za pravice koroških Slovencev. Leta 1977 je bil prvič organiziran oktobrski tabor kot protiutež nemškonacionalnemu proslavljanju plebiscita. V osemdesetih letih so tudi Slovenci in Slovenke začeli svojo zgodovino bolj intenzivno tolmačiti večinske mu prebivalstvu. »Gamsi na plazu« Karla Prušnika - Gašperja so izšli leta 1980 v nemščini, spomine

prikazala upor in posledice in zato tudi bila deležna nešteti priznanj.

Kakšne so usmeritve ZSŽ za prihodnost, kateri cilji delovanja so prednostni, kakšne so zamisli enakopravnega sožitja nacionalno, spolno in socialno raznolikega prebivalstva na Koroškem?

Prednostni cilji delovanja ZSŽ so slej ko prej enakopravnost spolov v družbi, na delovnem mestu, v zastopniških organizacijah, ki so predvsem moške. Resnici na ljubo pa je treba tudi povedati, da se ženske za zastopniška mesta ne potegujejo. Zveza slovenskih žena

Znani koroški Slovenki Vida Obid (desno) in dr. Helena Verdel (desno)

nacionalnem dostojanstvu; kakšno vlogo imajo kulturni dejavniki (oblikovanje resnicoljubne kulture spominjanja, ustvarjanje javne slišnosti žrtev nacizma in vloge koroškega partizanskega boja pri mednarodnem priznanju Republike Avstrije, nastanek Peršmanovega muzeja, leposlovna dela itd.)?

ZSO, ZSŽ, ZKP, SPZ in ZSI so znotraj slovenske skupnosti vsa desetletja obujali spomin na preganjanje in upor slovenskega naroda. Antifašizem je bil in je stalnica delovanja, tudi pri mladinskih organizacijah, predvsem pri Klubu slovenskih študentov in študentk na Dunaju, kjer sva obe tudi sodelovali. Tako je bilo povezovanje z napredno mladino samoumevno. Skupaj smo demonstrirali proti vojni v Vietnamu, proti profesorjem, ki so svojo kariero začeli v nacionalsocializmu, proti socialnim krivicam, bili solidarni z narodi južne Amerike, hkrati pa smo z istimi zavezniki demonstrirali proti poslabšanju dvojezičnega šolstva. KSSŠD je npr. pred dvema letoma skupaj s KZ-Verbandom organiziral spominsko slovesnost pri spomeniku za v drugi svetovni vojni padle partizane in partizanke na dunajskem Zentralfriedhofu.

Helene Kuhar - Jelke je prezentirala leta 1984 takratna državna sekretarka Johanna Dohnal v Dokumentacijskem arhivu avstrijskega upora. Dokumentacijski arhiv je v svoj desetletja trajajoči projekt pričevanj iz upora in preganjanja, katerega rezultat so bili štiri knjige, vključil tudi koroške Slovence in Slovenke in nastala je knjiga »Po sledovih. Pričevanja koroških Slovencev,« ki je izšla leta 1991 tudi v slovenščini, prej pa v nemščini. Avstrijska in celo nemška publicistika in znanost, ki sta objavljali na temo upor v drugi svetovni vojni, sta začeli vedno bolj vključevati slovenski prispevek k osvoboditvi izpod nacifašizma. Uspešnica je med drugim Peršmanov muzej s svojo novo razstavo, ki je vsebinsko bogata in optično prikupna in kjer se odgovorni trudijo vzpostaviti stike do šol in mladinskih skupin, tako da tudi avstrijski prebivalci izvejo o uporu in preganjanju koroških Slovencev in Slovenk. Kulturne (filmske) delavke kot npr. Andrina Mračnikar, Milena Olip ali Sabina Zwitter - Grilc, so posnele dokumentarce, v katerih so pokazale posledice raznarodovalne politike do danes. Maja Haderlap je s svojim romanom *Angel pozabe* na literarni način

nima in nikoli ni imela nobene profesionalne sodelavke, vse, kar se zgodi, se pripravlja v prostem času. Kljub dejansko neobstoječi infrastrukturi so pa uspeli s tremi knjigami dokumentirati svojo zgodovino za prihodnost. Tako je ob 60-letnici organizacije izšla knjiga *V borbi smo bile enakopravne*, leta 2012 biografija dolgoletne predsednice Milene Gröblacher z naslovom *Šolo, ne šivanko in lani ob 80-letnici Glej, ta svet je tudi zate*. Letos pa je bil predstavljen upor koroških Slovenk na dvojezični razstavi Žensko ime upora. Boj Slovenk za svobodo in ustanovitev AFŽ zavzema polovico razstave. Iz te razstave je ZSŽ na mobilnih panojih prevzela slovenski del, tako da lahko na svojo zgodovino opozarja ob različnih prireditvah. Za slovenske ženske so pomembna srečevanja na prireditvah, seminarjih, ob dnevu žena, raznih pohodih in spominskih prireditvah. Pomembni so tudi stiki z nemško govorečimi sodeželankami, raznimi poklicnimi skupinami, da ne bi nastajali novi spolni, socialni ali narodni prepadi. Dialog s prijatelji in nasprotniki, drugače mislečimi je neobhodno potreben, če hočemo živeti v miru.

POHOD Ribnica na Pohorju

Od spomenika do spomenika

Na prelepo jesensko nedeljo 22. oktobra se nas je pet članov Občinske organizacije borcev za ohranjanje vrednot NOB Ribnica na Pohorju zbralo pri apartmajskem naselju v naši turistični vasi, kjer smo se seznanili s potekom pohoda *Od spomenika do spomenika*. Letos smo cilje pohoda razširili na celotno Ribniško Pohorje, saj smo želeli obiskati vse spomenike, grobove in spominska obeležja iz časa narodnoosvobodilnega boja.

Ker smo vsi starejši, smo se del poti peljali. Najprej smo obiskali Dulerjev grob v bližini planinske kočice Pesnik. Franc Duler je bil prvi borec iz Ribnice na Pohorju in je padel leta 1942. Zatem smo se podali na vrh Pohorja, kjer v bližini Ribniške kočice stoji spomenik Miranu Cizlju, domoljubu in komunistu, vsestranskemu vrhunskemu športniku, alpinistu, državnemu smučarskemu prvaku in članu 1. SSK Maribor, ki je padel leta 1944. V nadaljevanju smo se povzpeli na Jezerski vrh, kjer stoji znameniti stolp – pomnik narodnoosvobodilnega boja, ki ga pohodniki zaradi lepega razgleda redno obiskujejo, se fotografirajo ob njem in posedijo na klopcih.

Po vrnitvi v Ribnico na Pohorju smo najprej obiskali pokopališče, kjer smo prižgali sveče na spomeniku padlim in pogrešanim mobilizirancem v letih od 1942 do 1945, ki so izhajali iz Ribnice na Pohorju. V času grozot druge svetovne vojne je izgubilo življenje kar 34 vojnih obveznikov z območja naše sedanje majhne občine. Njihova imena in letnice rojstva so zapisani na spomin-

ski tabli in se bodo tako ohranjali v našem spominu. Sveče smo prižgali tudi ob osrednjem spomeniku borcev NOV, med katerimi je znan Gavriilo Ilič – Sašo iz Mostarja, namestnik komisarja 13. Bračičeve brigade, ki je padel 15. maja 1944. V bližini počiva neznan partizan, čigar grob še danes ohranja rod s Koprove domačije. Na ribniškem pokopališču ima svoj grob tudi Vinko Janko - Harko, preživel borec legendarnega Pohorskega bataljona in načelnik štaba Pohorske brigade. Poklonili smo se njegovemu spominu.

Naša pot se je končala v središču vasi Ribnica na Pohorju, kjer je pomnik narodnoosvobodilnega boja v obliki obeliska, postavljen leta 1948 v spomin in slavo padlim borcem. Na pročelju občinske stavbe Ribnice na Pohorju je pritrjena spominska plošča v spomin na padle borce I. SPUB Toneta Tomšiča, ki so v noči z 22. na 23. avgust leta 1944 pri zavzetju sovražne postojanke izgubili življenje. Tam smo se poklonili Jožetu Zabukovcu iz Miklavža, komisarju I. čete II. Bataljona, in borcem: Francu Jelenu iz Češnjicev, Ivanu Mihelaku iz Črnove, Francu Novaku iz Dražmira, Karlu Švabu iz Strmca, Zvonimirju Šuperini s Trsata, Martinu Brišniku iz Pesij in Matiji Savinšku iz Nove Štife pri Gornjem Gradu.

Po treh urah smo na tem mestu svoj pohod končali. Ugotovili smo, da so vsi grobovi, spomeniki in spominska obeležja urejeni in lepo vzdrževani. Ponekod se napisi že slabše vidijo, zato smo se dogovorili, da jih bomo v kratkem obnovili. **Judita Kotnik**

V METEŽU ZGODOVINE Upor proti okupatorju

Okupacija aprila leta 1941

Letos mineva 82 let od takrat, ko se je na naših tleh začela druga svetovna vojna, ki je trajala polna štiri leta. Največ slovenskega ozemlja sta zasedla nemški in italijanski okupator. Takoj po zasedbi sta z vso brutalnostjo začela uveljavljati svoj okupatorski red in represijo.

Nacistični program je določal, da je treba »čistiti« prebivalstvo. V takih razmerah se je veliko ljudi znašlo pred vprašanjem, za kaj naj se odločijo: za pokorščino okupatorju ali za upor njegovemu aparatu in nasilju. Po cestah so topotali nemški škornji, na javnih zgradbah so mimoidoče strašili nemški napisi in zastave s kljukastim križem. Okupator je neizprosno nastopil z izvajanjem ponemčevalne politike in odstranjevanjem vsega, kar bi spominjalo na to, da tukaj živi slovenski narod. Vse navedeno je pripomoglo k spodbujanju naših ljudi k uporu. Komunisti so se zavedali, da brez upora ne bomo ničesar spremenili. Vodilni komunisti, med njimi Maks Pečar in drugi posavski somišljeniki, so z osebnimi stiki po vaseh ozaveščali ljudi o oboroženem uporu proti okupatorju.

Vest o konkretnih pripravah na vstajo se je širila preko zaupnikov od Črnuč do posavskih vasi. Vse priprave na oborožen odpor so se pripravljale v največji tajnosti. Kmalu zatem je bila 31. julija 1941 ustanovljena Rašiška četa. Postala je bojna enota, ki so jo sestavljali borci in borke z območja Črnuč, Gamelj, Rašice, Dobena, Šmartna, Vodice, Sela in od drugod. Rašiška četa je

Spominsko obeležje Selo pri Skaručni (Foto: Lidija Bizjak)

bila trn v peti nemškemu okupatorju. Intenzivno jo je iskal po rašiških in dobenskih gozdovih. Bila je kot sršen, ki piči in se umakne.

Ključni dogodek na Rašici je zaznamoval obisk nemškega okupatorja z avtom s šestimi potniki, ki so izvajali neke meritve. Ob vračanju avtomobila proti Gameljnjam je partizanska zaseda prestregla vozilo s potniki in ga uničila. Iz besa so Nemci 20. septembra 1941 vas Rašica izropali in zažgali, ljudi pa odgnali v taborišče v Šentvidu. Rašiška četa je zaradi silovitega in množičnega hajkanja Nemcev manevrirala in se izmikala, vendar zaradi lahkega dostopa sovražnika ni zdržala. Tako je bila četa razbita. Skupino ranjenih in bolnih je vodil

komisar Maks Pečar. Skupina se je ustavila v vasi Selo pri Skaručni. V noči z 29. na 30. september 1941 jih je z napadom presenetil sovražnik in v kratkem boju sta bila smrtno zadeta Maks Pečar in njegov soborec Vido Knez, medtem ko je druge sovražnik zajel. Tragedijo je zakrivilo izdajstvo v lastnih vrstah. Pozneje je bila ta ugotovitev potrjena in izdajalec odkrit. Ujete partizane je sovražnik odpeljal v Begunje, kjer so bili strahotno mučeni. Ustreljeni so bili kot talci.

(Vir: Knjiga na levem bregu Save, Na podlagi rokopisa Jožeta Ravbarja - Jošta in prispevkov drugih borcev in aktivistov NOV.)

Slavko Pečnik

V METEŽU ZGODOVINE Dolenjske Toplice

Spominski dan občine

Spominski dan občine Dolenjske Toplice je 16. avgust, in sicer v spomin na poboj 16 talcev. Leta 1954 so v spomin na ta tragični dogodek postavili spomenik, ki ga je oblikoval Miloš Lapajne. Leta 2012 ga je občina obnovila, obnovljenega pa je odkril takratni predsednik republike Slovenije Borut Pahor.

Dan pred letošnjo slovesnostjo smo v kulturnem centru KKC Dolenjske Toplice odprli razstavo Narodnoosvobodilni boj 1941–1945. Prikazuje osnovna dejstva druge svetovne vojne in narodnoosvobodilnega boja v Sloveniji. Izvirno besedilo razstave je pripravil dr. Martin Premk, fotografsko gradivo pa je iz Muzeja novejšje zgodovine Slovenije. Razstava je nastala v organizaciji ZZB NOB Slovenije in potuje po naši državi. Na predlog župana, da bi si jo lahko ogledala tudi šolska mladina, nam jo je uspelo podaljšati do 11. septembra. Razstavo je odprl župan **Franci Vovk**, njen pomen pa je predstavil predsednik OOZB Dolenjske Toplice **Avugust Bradač**. V kulturnem programu sta nastopala Aleksandra Fink in Luka Pršina. Na sam spominski dan je bila v Podhosti spominska slovesnost, ki so jo skupaj pripravili občina Dolenjske Toplice, OO borcev za vrednote NOB Dolenjske Toplice in Straža v sodelovanju s Policijskim veteranskim združenjem SEVER Dolenjska in Bela krajina. V kulturnem programu so nastopali moški pevski zbor Tona-kord, mešani pevski zbor Društva upokojencev Podgorje iz Stopič in

Terezija Potočar. Vse zbrane je nagovoril župan Franci Vovk. Sledil je pohod iz Podhoste do Meniške vasi, do stanovanjske hiše Bučar, kjer je bil krajši postanek z nagovorom predstavnika Policijskega veteranskega združenja SEVER Dolenjska in Bela krajina o pomenu zapisa na spominski plošči na hiši. Pohodniki so nadaljevali pohod do Vavte vasi, kjer jih je letos počakala spominska slovesnost. Tokrat se je odbor za pripravo pohoda odločil, da denar namesto za malico namenimo za popravilo bolnice Franja, ki je bila v letošnjih poplavih znova močno poškodovana.

Ranjenci razporejeni po hišah

Morda ni odveč, da osvežimo spomin na življenje v Podhosti, ki je med drugo svetovno vojno plačala krvavi davek tudi teh 16 talcev. Sovražnikove vojaške enote so v vas prihajale v času večjih vojaških operacij in ofenziv, večina prebivalstva pa je vseskozi sodelovala s partizansko vojsko. Dajala ji je streho, hrano, žene in skojevke pa so prale po domovih, največkrat pa skupno na potoku Radeščica, in to ne glede na vreme. Na bregu potoka so v ta namen postavili poseben kotel za prekuhanje oblek v lugu iz pepela. Po odhodu Italijanov je bila v hiši Karla Pečaverja urejena »etapna« kuhinja za manjše skupine borcev. Živila so prispevali vaščani, delno pa tudi partizani. Nad kuhinjo je bil strelski bunker za primer nevarnosti. V vasi je bila tudi premična bolnica XVIII. divizije.

Ob spomeniku v Podhosti

Po šest ali sedem ranjencev, ki so se lahko premikali, je bilo razporejenih po hišah. Postelje so jim uredili na kmečkih pečeh, na klopeh ob pečeh ali celo na tleh. Dvakrat na dan je ranjence obiskala zdravniška ekipa, ki je imela sedež pri Turkovih (Krančetrovih). Zaščitna četa zanje je bila nameščena pri Kumljevih, nato pa pri Ambroževih. Pri Ambroževih sta bili za potrebe bolnice urejena tudi klavnica in kuhinja. Prva javka je bila pri Jožetu Bradaču, nato pri Ambroževih, kurirska postaja pa pri Jožetu Avguštinu.

Partizanska šola

Ker je bilo za otroke nevarno, da bi hodili v šolo v Toplice, so v februarju 1944 v hiši Viktorja Novine organizirali partizansko šolo do šestega razreda. V njej so poučevali Ivan Grašič, Anica Koncilja in Fanka Ambrož, poročena Horvat. Leta 1943 so pri Bradačevih uredili skrivno shrambo za shranjevanje razne-

ga blaga. Shrambo so z zidano steno ločili od preostale kleti, vhod pa speljali iz sobe pod krušno pečjo. Ker je bila shramba izdana, so jo okupatorji našli, a so jo partizani pravočasno izselili. Prav tako so pri Bradačevih pod skednjem v posebnih zabojih hranili arhiv glavnega štaba. Tudi ta je bil izdan in v celoti zaplenjen.

Živahno pa je bilo na partizanskih mitingih, ki so jih partizani velikokrat pripravljali. Med partizani sta bila tudi Božidar Jakac in Mile Klopčič, ki je tu napisal igro Mati. Tema igre je bila verjetno vzeta iz življenja Podhoščanov leta 1942. V zadnjih bojih aprila 1945 so Nemci iz Podhoste izgnali vse prebivalce, hiše pa so zasedli nemški vojaki. Domačini so se kot begunci zatekli v bližnje vasi pa tudi dlje, tudi v Brod Moravice. Nemci so ob umiku nameravali Podhosto požgati, a so partizani prodrli s tako silo, da so se okupatorski vojaki morali hitro umakniti. Za seboj so pustili kupe nezakurjene slame, pa izropane in

uničene podhoške domove. Veliko so Podhoščani pretrpeli v tistih časih, a kljub trpljenju so vztrajali na poti v lepše in boljše življenje.

Helena Miša Kulovec,

foto: franc Kulovec

Kolikere so dobe minile ...

*Kolikere so dobe minule,
koliko nezgod prešlo je prek naših ramen,
z obema rokama smo pili bridkost,
ljubezni sreče malo.*

*Prešlo je tlakanje
in valpta bič je prešel,
ostala je le težka, pretežka noč.*

Karel Destovnik - Kajuh

V SLIKI IN BESEDI

Kisovec:

KO ZZB za vrednote NOB Kisovec - Loke se zahvaljuje županu občine Zagorje Matjažu Švaganu in predsedniku Združenja za vrednote NOB Iztoku Uletu za položitev cvetja, Pihalnemu orkestru Svea, Rudarskemu pevskemu zboru Loški glas, posebna hvala učencem in mentorjem Podružnične šole Toneta Okrogarja Kisovec. Hvala govorniku, častnemu predsedniku Združenja za vrednote NOB Zagorje Milošu Proscencu, podpredsednici KO ZZB Kisovec - Loke Viktoriji Benko za izkazano skrb za organizacijo in izvedbo komemoracije.

Hvala vsem praporščakom in predstavnikom veteranskih organizacij. Zahvaljujemo se krajanom in krajanom, ki so se v večjem številu odzvali vabilu in se komemoracije udeležili ter se spomnili na grozote takratnega časa in pomembnost spomina na žrtve druge svetovne vojne v našem kraju.

Janez Krznar, foto: Vasja Kurež

Spominska slovesnost v Lokah pri Zagorju

Straža, Cvibelj:

21. oktobra je bila na Cvibelju nad Žužemberkom osrednja komemoracija za padle borce iz Dolenjske in Suhe krajine. Pri veličastnem spomeniku pri največji državni kostnici je imel minister za obrambo Marjan Šarec sporočilen in lep slavnostni govor, prizadevni člani ZB Žužemberk pa so izvedli zelo prijeten kulturni program.

Tako kot vsa leta, razen »covidnih«, je na komemoraciji prisostvovala delegacija ZB iz nam prijateljskih Pobeegov - Čezarjev. Kar nekaj primorskih

Delegacija ZB Pobeგი - Čezarji v Vavti vasi

partizanov počiva v dolenjski zemlji, za njihove grobove pa skrbimo mi, kar nam je v veliko čast in ponos.

Delegacija ZB Pobeგი - Čezarji je pri spomeniku na pokopališču v Vavti vasi položila venec. Primorski prijatelji so bili z ureditvijo grobišča zadovoljni in za našo prizadevnost hvaležni. Obljubili smo, in obljubo bomo držali, da bomo še naprej skrbeli za spoštljivo in dostojno ureditev grobišča.

Branko Đukić

Kred:

Vrsto let si je Krajevna organizacija ZB Kobarid prizadevala, da bi se uredila okolica in spomenik padlim iz vasi Kred, ki stoji pred vasjo. Letos oktobra pa je novi predsednik krajevne skupnosti Toni Urbančič zbral nekaj domačinov,

Urejeno spominsko obeležje

ki jim je bilo do tega, da uredijo spominsko obeležje, saj je kazilo kraj. Zavrhali so rokave, očistili okolico, posekali ciprese, očistili spomenik in za dan spomina na mrtve je obeležje zasijalo v svoji veličini.

Hvala predsedniku Toniju Urbančiču, ki je znal motivirati krajanke, da so se pridružili akciji. S svojim prostovoljnim delom so pripomogli, da je obeležje danes tako, kot si krajanke in obiskovalci vasi Kred želijo.

Vojko Hobič

Ljubljana:

Na območju ZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad, KO Boris Kidrič, imamo kar nekaj spominskih obeležij, za katera bolj ali manj dobro skrbimo. Zaradi pomanjkanja denarja se obnov lotimo, ko je res nujno. V parku pred stavbo Vojkova cesta 1 je spomenik padlim in umrlim za svobodo z območja naše KO. Že nekaj časa smo odlašali z obnovo. Oglasil pa se je eden naših

Obnovljen spomenik na Vojkovi cesti

najstarejših članov, dr. Marko Demšar, in povedal, da bo organiziral obnovo.

Uspelo mu je pridobiti podjetja Cvetličarna Iris, Linhartova, Ljubljana, Sisapi d. o. o., Pšata, Dol pri Ljubljani, in Kamnoseštvo Svete, Tomačevska cesta, Ljubljana. Danes je spomenik lepo očiščen in obnovljen, manjka še obnova črk, kar nam bo verjetno uspelo kmalu urediti.

Zahvaljujemo se tovarišu Demšarju za organizacijo in vsem trem podjetjem, ki so brezplačno opravila odlično delo. Taka podjetja so za zgled vsem, ki še verjamejo v vrednote narodnoosvobodilnega boja.

Mitja Zupan

Moravče:

Združenje borcev za vrednote NOB Moravče je 31. oktobra pripravilo tradicionalno komemoracijo pred spomeniki v parku v počastitev spomina na padle v narodnoosvobodilnem boju in žrtve okupatorjevega nasilja. Pred spomeniki na prostem se je vedno zdelo pravo mesto za izkazovanje časti padlim in žrtvam. Z nami je bila moravska godba, komemoracijo je začela z žalostinko. Povezovalc Lovro Levračič je med prvimi nastopajočimi napovedal nastope učencev Osnovne šole Jurija Vege pod vodstvom mentorice Brigite Gorjup. Učenci Liza Primožič, Kaja Pergar in Loti Proscenc so recitali Župančičevo Surovi čas, Kajuhovo Kje si mati in Grafenauerjevo Duša. Gaja

Komemoracija v spominskem parku v Moravčah

Petrič in Mark Swart sta prebrala prirejen izsek iz dramskega dela Mati Mileta Klopčiča. Peški oktet je zapel pesmi Zemlja slovenska, Doberdob in Počiva jezero v tihoti. Matjaž Barlič je recital Kajuhovo Nenapisano pismo. Ob spremljavi pihalne godbe smo položili venec k spomenikom.

Govor v spomin in zahvalo borcem za današnjo svobodo je imel predsednik moravskega združenja Martin Rebolj. Opozoril je tudi na današnji čas, ko smo žal prepogosto priča vse večjemu pehanju za dobičkom, na človeka pa se pozablja. Dejal je, da je bila svoboda plačana s krvjo padlih borcev, bojem za mir in svobodo vsakega človeka: »Naj počivajo v miru, slava jim.« Komemoracijo je sklenila pihalna godba s primerno žalostinko. Povezovalc se je zahvalil nastopajočim, praporščakom, veteranom vojne za Slovenijo in Prostovoljnemu gasilskemu društvu Velika vas za varovanje komemoracije. Zahvalil se je tudi prisotnim, ki smo spremljali pietetno prireditev. Zdelo se je, da smo v srcih občutili bolečino mater ob padlih sinovih. In v mislih smo bili enotni: ko bi bilo le mogoče vplivati na svet, da takih bolečin ne bi bilo!

Vojka Rebolj

Nova Gorica, Gorica:

Na Trgu Evrope je v začetku septembra v organizaciji Združenja borcev za vrednote NOB Nova Gorica in ANPI/VZPI Gorica potekalo prijateljsko srečanje Pesem brez meja, ki so se udeležili obiskovalci z obeh strani meje. Uvodni pozdrav sta vsem namenila predsednica Združenja borcev Nova Gorica Ingrid Kašca Bucik in član predsedstva ANPI/VZPI Patrik Zulian.

V kulturnem programu pa so poleg ŽVS Zimzelen Nova Gorica, ženskega dueta DuoRa.Me iz Trsta in moškega dueta Paolo Del Ponte in Paolo Zei iz Gorice sodelovali tudi skupina Marjetka Popovski & bend (pevke Cvet iz laseh, harmonikarja Miran Pečenik in Marko Petelin ter basist Savo Kralj) iz Izole in Kopra.

Pesem brez meja na Trgu Evrope

Pesem je v veselje vseh prisotnih prehajala od izvajalcev do obiskovalcev, ki so pohvalili in spodbudili oba organizatorja, da prireditev postane tradicionalna. Srečanje je bilo res prijateljsko!

S. B.

Štore:

Osnovna šola Štore vsako leto pripravi zelo lepo slovesnost ob dnevu spomina na mrtve. Učitelji in učenci pripravijo bogat kulturni program, ki se ga poleg osnovnošolcev vedno udeležijo tudi župan, člani domoljubnih organizacij in občani. Na pročelju šole je spominska plošča, na kateri je vklesanih petdeset imen padlih krajanov Štor z okolico med drugo svetovno vojno. Za tako majhen kraj v tistem obdobju je to zelo visoka številka.

Občina Štore vsako leto tudi izjemno lepo poskrbi, da je okolica spomenika na Svetini, kjer je pokopanih trideset partizanov in aktivistov IV. operativne cone NOV, lepo urejena in polna cvetja. Spomenik, delo arhitekta Janka Hartmana, je takrat prav na dan mrtvih leta 1961 postavil ZB NOV Štore. Od teh tridesetih borcev so znana samo štiri imena, in to Petra Zimška iz Svetine, Franca Pinterja iz Šentjanža, Alojza Feldina iz Ljubečne in Bernarda Umka z Vrhnike. Preostalih šestindvajset borcev je neznanih. Kljub temu spomin nanje ne sme biti obsojen na pozabo.

Župan občine Štore Miran Jurkošek in člani domoljubnih organizacij pa obiščejo tudi druge partizanske grobove, ki jih je v naši občini precej. S hvaležnostjo se jim poklonimo. Vedno se poklonimo v spomin tudi padlemu neznanemu rusnemu vojaku Rdeče armade, ki je pokopan na Javorniku nad Štorami.

Na koncu si bom dovolil napisati besede neznanega avtorja: »Na vse to morda pre malo mislimo, življenje samo je tako, da briše neprijetne spomine in vedno skrbi le za tiste, ki bodo prišli, in pozablja tiste, ki so odšli. Pozablja tiste, ki so odšli, toda ne more pozabiti tega, kar so storili.«

Srečko Križanec

Na koncu si bom dovolil napisati besede neznanega avtorja: »Na vse to morda pre malo mislimo, življenje samo je tako, da briše neprijetne spomine in vedno skrbi le za tiste, ki bodo prišli, in pozablja tiste, ki so odšli. Pozablja tiste, ki so odšli, toda ne more pozabiti tega, kar so storili.«

Srečko Križanec

Lokev:

25. oktobra je v popoldanskih urah v Lokvi na Krasu potekala žalna slovesnost, ki jo vsako leto pripravi ZZB za vrednote NOB Lokev ob sodelovanju tamkajšnje krajevne skupnosti. Namen komemoracije je spoštljiv poklon 31 padlim borcem in šestim žrtvam nacifašističnega nasilja iz Lokve in Prelož, katerih imena so zapisana na plošči v spominskem parku NOB v Lokvi. Slovesnosti so se med drugim udeležili župan občine Sežana Andrej Sila, častni občan občine Sežana Srečko Rože in predsednik območne ZZB za vrednote NOB Sežana Bojan Pahor.

Slovesnost so obogatile pesmi moškega pevskega zbora Tabor Lokev pod vodstvom zborovodje Vladislava Korošca, recitacije partizanskih pesmi Srečka Rožeta in govor Anje Rože. Predstavniki krajevne borčevske organizacije z Igorjem Hreščakom na čelu so skupaj s predsednikom KS Lokev Robertom Müllnerjem na spomenik padlim položili cvetje. Nato smo se z minuto molka poklonili ne le omenjenim borcem in žrtvam, ampak tudi borcu Leopoldu Gregorčiču, pokopanemu na tukajšnjem pokopališču, in duhovniku Virgiliju Šteku.

Anja Rože, foto: Irena Rože

Laze, Hreljin, Dol:

Spomnimo se zločina skupine belogardistov, ki so ga storili 24. oktobra 1943 v vaseh Laze, Hreljin in Dol. Prejšnji dan so enote nemškega 14. SS-

-polka v ofenzivi Wolkenbruch (»Prelom oblakov«), prodrle iz Hrvaške preko reke Kolpe, ko se jim je priključila majhna skupina domačih belogardistov, ki so naslednji dan, 24. oktobra, v prisotnosti nemških vojakov v Lazah in na Hreljinu ubili šest domačinov, tudi z bajoneti. Istega dne so ubili tudi tri domačine iz vasi Dol.

Boris Anton Weiss

V SLIKI IN BESEDI

Ocinca pri Štjaku:

Občina Sežana, Združenje ZB za vrednote NOB Sežana, krajevna skupnost Štjak in Lovska družina Vrhe so pripravili vsakoletno tradicionalno srečanje na Ocinci pri Štjaku v spomin na 28. avgust 1941, ko je prvih sedem partizanov pod vodstvom Ervina Dolgana - Janeza prišlo na Vrhe in v Branico 28. avgusta 1941 kot prva partizanska enota na Primorskem. Nedaleč od tod je v gozdu postavljen poseben spomenik v Sloveniji, saj na njem niso vključena imena padlih borcev ali žrtev nacifašizma, ampak imena partizanov, ki so ponesli iskro upora na Primorsko. Tudi letos je bilo na partizanskih Vrhah slovesno, saj so se kljub izredno vročemu nedeljskemu popoldnevju slovesnosti udeležili številni obiskovalci, med njimi sežanski častni občan in lastnik Vojaškega muzeja Tabor Lokev Srečko Rože.

Ob pozdravnem nagovoru sežanskega župana Andreja Sile in predsednika sežanske borbevske organizacije Bojana Pahorja je slavnostni govornik, sežanski častni občan Pavel Skrinjar, orisal trnovo pot slovenskega naroda skozi bogato zgodovino iz suženjstva v svobodno in samostojno demokratično Slovenijo. »Vrhe so dajale zatočišče partizanom. Kljub strahovitemu terorju je partizansko gibanje postajalo vse močnejše, posebno še po zlomu fašizma septembra 1943. Vrhe so živele s partizani. Tu so se srečavali borci različnih brigad, dobili so podporo v hrani, oblačilih, informacijah in materialu. Vsaka hiša je kaj prispevala. Kljub prizadevanju sovražnikov, da bi partizansko gibanje zatrli, so prebivalci spretno skrivali borce. Iz vasi Griže, Sela, Tabor, Velikega Polja in Vrabč je v partizanskih vrstah padlo 18 borcev. Sodelovanje s partizani je z življenjem plačalo 12 civilistov. Veliko je bilo požganih domov in uničenih družin. Veliko ljudi je umrlo prav v zadnjih dneh vojne, a med njimi ni bilo Mihaele Škapin - Drine, 21-letne narodne heroinje, ki je padla 15. novembra 1943 na Žirovskem vrhu,« je poudaril Skrinjar in poudaril vrednote NOB ter da ne smemo nikoli pozabiti tlakova-

ne poti do današnje svobode in samostojne demokratične države Slovenije ter njenih žrtev.

Na prizorišču se pod vodstvom veterana vojne za Slovenijo Bruna Kocjana prikorkali praporščaki. V kulturnem programu pa so sodelovali pevci Moškega pevskega zbora Tabor Lokev pod vodstvom Vladislava Korošca in člani KD Borjač pod umetniškim vodjem Tomaža Gantarja in mentorice pevke skupine Silane Dobriča, ki so ob spremljavi harmonikarja Silvana Kralja predstavili niz plesov, pesmi in recitacij z naslovom Partizanski miting. Kot vedno je ob koncu prireditve zadonela pesem Vstajenje Primorske, sledilo pa je druženje ob partizanskem golažu, ki so ga pripravili domači lovci.

Olga Knez

Kvasica:

Partizanski spomeniki so priča dogodkom, ki nas spominjajo na dogajanje v času druge svetovne vojne na naših tleh. V ZB Črnomelj se trudimo, da spomeniki dobijo tudi svojo zgodbo, da dogodki ne bodo šli v pozabo. V prejšnjih letih smo že postavili nekaj informacijskih tabel, ki obiskovalce seznanijo z dogajanjem na mestu, kjer stoji spomenik.

Konec septembra smo pri spomeniku na Kvasici ob cesti Črnomelj-Vinica postavili novo informacijsko tablo, ki nam prikazuje napad hrvaških partizanov na italijansko fašistično kolono, ta je bila skoraj v celoti uničena. Ta napad partizanov je pokazal fašistom, da tukaj v Beli krajini ni njihovo mesto.

Zgodovinar dr. Janez Weiss nam je opisal samo dogajanje v tej bitki in poudaril, da ne gre grdo gledati partizanov, ki so na tem mestu uničili italijansko fašistično kolono, saj so oni prišli na našo zemljo, gazili našo zemljo, požigali naše domove, zapirali, internirali naše ljudi, nam vzeli slovenski jezik in hoteli zavladati naši zemlji. Kdor se je temu uprl, ni bil napadalec, ampak branitelj svojega. To so bili edino partizani!

Marjan Kastelic

Podvelka:

Vsako leto zadnjo soboto v juliju KO ZB NOB Podvelka in občina Podvelka pripravita spominsko slovesnost pri pomniku narodnoosvobodilnega boja pri Urbančevi lovski koči v Lehnu na Pohorju. Tu je bila samo nekaj mesecev po okupaciji, 30. julija 1941, ustanovljena prva partizanska četa na Pohorju. Štela je 29 borcev in eno borko, njen komandir je bil Gustav Svenšek, politkomisar pa Vilč Šlander - Grom. Že nekaj dni po ustanovitvi je četa v noči z 11. na 12. avgust 1941 uspešno napadla orožniško postajo v Ribnici na Pohorju. Padla sta poveljnik postaje in takratni nemški ribniški župan, četa pa

ni imela izgub. Po prihodu praporščakov je delegacija položila venec k spomeniku. Nato smo se z minuto molka poklonili letos umrlima tovarišema: Borutu Končniku, dolgoletnemu predsedniku KO NOB Podvelka, častnemu občanu občine Podvelka in prejemniku zlate plakete ZZB NOB Slovenija, in tovarišici Valeriji Skrinjar Trvr, partizanki, pisateljici, pesnici, naši prijateljici. Sledil je bogat kulturni program učencev Osnovne šole Podvelka in Moškega pevskega zbora KUD Lehen na Pohorju. Slavnostni govornik je bil župan občine Podvelka Miran Pušnik. Kot posebna gostja je tokrat nastopila tovarišica Svetlana Makarovič, ki je spregovorila na temo rdeče zvezde. Glavno sporočilo je bilo: rdeče zvezde ne damo. Vse prisotne je na koncu pozdravil predsednik PS ZB NOB Koroške, tovariš Stanislav Ovnič. Po končanem uradnem delu je sledilo tovariško druženje.

Matjaž Tomažič

Trnovo, Vrtojba:

Po jutranji maši sem se 1. novembra odzval povabilu mestne občine Nova Gorica, ki že vrsto let prosi samostan na Sveti Gori, da s priložnostnim nagovorom, molitvijo in blagoslovom sodeluje pri komemorativni slovesnosti v spominskem parku na Trnovem. Popoldne pa je bila še spominska slovesnost s podobno vsebino v Vrtojbi.

Na obeh spominskih slovesnostih sem spomnil, da sta naša dolžnost in hkrati privilegij, da smemo počastiti spomin na naše partizane, ki sta jim bila slovenski jezik in slovenska zemlja nekaj svetega, ter da je še kako pomembno, da se zavemo, kako smo na svetem kraju, kjer globoka vez z našimi predniki še posebej zaživi. Naj nas naši pokojni navdihujejo, da bomo mi tisti čas, ki nam je še odmerjen na tem svetu, lahko naredili čim več dobrega in plemenitega! Tako se bodo lahko tudi zanamci ustavili na našem grobu in rekli, da smo častno izpolnili svoje poslanstvo, poslanstvo biti dober človek!

Morda se ob takem trenutku še posebej vprašamo, kaj pa mi lahko storimo kot posamezniki O, veliko! Vsak dober zgled nam je v spodbudo in navdih. Naj delim z vam navdihujočo zgodbo Franca Huberja, Slovenca na avstrijskem Koroškem, ki je po maminu smrti prevzel očimov priimek Jagerstatter. Rodil se je leta 1907, poročil se je leta 1936, imel tri majhne hčere in že prvo dejanje pove o njem, da je bil pogumen: aprila 1938 je edini v svojem kraju glasoval proti priključitvi Avstrije nacistični Nemčiji. Vemo, da so nacisti imeli priključene dežele za svoje, zato so vse fante in moške imeli za vojaške obveznike. Franc je bil ob tem še bolj dosleden in poslušen svoji vesti, ki je nasprotovala ubijanju, ter je vztrajal, da ne bo vzel orožja v roke. Nacisti niso poznali milosti: avgusta 1943 so ga obglavili. Toda zgodbe še ni konec: prvič je njegovo zgodbo v dokumentarnem filmu predstavil ameriški sociolog. Za ta film in zgodbo našega junaka Franca je izvedel tudi visoki uradnik v obrambnem ministrstvu ZDA v času vietnamske vojne. Uradnik je imel na voljo pomembne podatke o tej strašni vojski: če bi jih razkril javnosti, bi se vojna verjetno prej končala. Toda njegova (danes bi rekli zvižgaška) »kariera« bi bila uničena. Kaj naj stori, da bo prav, je razmišljal. In rekel si je: »Če je zmogel Franc, bom tudi jaz!«

Vidimo, kako ima prav sleherni posameznik lahko pomembno vlogo in kako pomembno je, da opazimo dobre, pozitivne zglede. Prosim v molitvi očenaš nebeškega Očeta za vse naše pokojne, ki so vedeli, kaj je prav, naj nas iz večnosti navdihujejo, da bomo tudi mi pogumni, pošteni, solidarni in tovariški.

Bogdan Knavs, foto: Marko Humar

Vuzenica:

Člani OO ZB NOB Vuzenica smo se 9. septembra odpravili po poti spomina v Dražgoše in Begunje. Kar 43 nas je napolnilo avtobus, z nami je bila tudi ena naših najstarejših članic, Katica Pečovnik.

Pot do Dražgoš je hitro minila in že nas je na parkirišču pred Domom Cankarjevega bataljona, pred brunarico, le sto metrov oddaljeno od veličastnega spomenika, pričakal Franc Lušina, predsednik ZB Škofja Loka, ki nam je predstavil delovanje društva.

Dražgoše so znane predvsem po bitki v drugi svetovni vojni med Nemci in partizani iz Cankarjevega bataljona, ki je potekala od 9. do 11. januarja leta 1942. Nemci so po koncu boja vas požgali in ustrelili talce, druge domačine pa izgnali. V spomin na ta dogodek so leta 1976 postavili spomenik na kraju, ki ga je videti daleč iz doline. V spodnjem delu spomenika je prostor s spominsko ploščo in bronasto kostnico s posmrtnimi ostanke dražgoških žrtev, okrašeno z reliefi. Pri sestopu do spomenika je v polkrogu narejen mozaik Iveta Šubica s prizori dražgoške bitke in bitke na Mošenjski planini, kamor se je Cankarjev bataljon umaknil.

Po pogovoru smo se odpravili k spomeniku, kjer sva z Matjažem Tomažičem, predsednikom ZB NOB Radlje ob Dravi, položila venec. Z minuto molka smo se poklonili vsem žrtvam, nato smo si ogledali še muzej v brunarici ter se odpravili proti Begunjam.

V senci mogočnega parka sredi Begunj stoji graščina Katzenstein, kjer so bili med nacistično okupacijo gestapovski zapori. V letih od 1941 do 1945 je šlo skozi 11.477 zapornikov, večinoma pripadnikov gorenjskega odporiškega gibanja. V delu graščine, kjer so bile celice na smrt obsojenih, je danes urejen muzej, ki spominja in opominja na trpljenje, strah, negotovost in nečloveška mučenja v preiskovalnih postopkih med drugo svetovno vojno.

Muzej hrani in predstavlja pretresljive zapise jetnikov na stenah jetniških celic in okupatorjeve razglose o streljanju talcev. Skrajna nacistična oblika zatiranja svobodoljubja je bilo streljanje talcev. Iz begunjskih zaporov je bilo usmrčenih 849 ljudi.

Klepet, ki se je slišal, ko smo vstopili v muzej, je kmalu zamrl, saj smo vedno tiše sledili zapisom, ki so bili izpraskani v zidove celic in so izražali nepredstavljiv obup ujetnikov/zapornikov. Sprehodili smo se še po grajskem parku, kjer je urejeno eno izmed dveh grobišč 667 talcev in partizanov, in ob spomeniku Talka položili venec. Svojo pot spomina smo zaokrožili z obiskom Tržiča.

Stanko Naglič

Ljubljana-Center:

Člani Krajevne organizacije Oskarja Kovačiča, ZB NOB Ljubljana Center, so se 26. oktobra zbrali pri spomeniku padlih krajanov Prul in počastili spomin nanje z recitacijo Kajuhovih in Minattijevih pesmi s partizansko pesmijo.

Savica Brajič

Britof, Predoslje:

Člani KO ZB Britof - Predoslje smo 27. oktobra pripravili skromno spominsko slovesnost ob dnevu spomina na mrtve. Lepo se zahvaljujemo sodelujočim mučenem Osnovne šole Predoslje, govorniku Husu Bakraču, recitatorju Miru Zelniku in vsem zastavonošam. Poklonili smo se desetim borcem v narodnoosvobodilni vojni iz Predoselj, Britofa in Orehovelj, ki so pokopani na pokopališču v Predosljah.

Srečko Frelih

Bovec:

Občinski odbor Združenja za vrednote NOB v občini Bovec je tudi ob letošnjem dnevu spomina na mrtve v sodelovanju s krajevno skupnostjo Bovec in Kulturnim društvom Golobar pripravil komemoracijo. Tradicionalni sprevod z zastavami je potekal od občinske stavbe pa do spominskega kompleksa na pokopališču v Bovcu. Po hudem neurju in številnih poplavih in plazovih se je jutro prebudilo v sončnih žarkih, ki so še dajali malo toplote na ta otožni praznični dan. Tako vreme je na to spoštljivo slovesnost privabilo množico občanov in tudi članov borbevskega združenja, da so tako izrazili globoko spoštovanje vsem umrlim in padlim junakom narodnoosvobodilnega boja.

Žalna slovesnost je potekala ob programu, ki ga je pripravilo Kulturno društvo Golobar, in ob nepogrešljivem pevskega zboru Golobar, ki je prisoten na vseh komemoracijah. Slovesnost je bila v znamenju partizanskih pesmi. Z ganljivimi in izbranimi besedami je zbrane nagovoril župan občine Bovec Valter Mlekuž. Njegove besede niso bile samo o spominih na tragične dogodke, temveč so vse navzoče opominjale k čuvanju tradicije in ohranjanju vrednot. Izrazil je spoštovanje do umrlih oziroma padlih junakov za svobodo, pa tudi mladih fantov, ki so umrli v prvi svetovni vojni. Podobna dogajanja se vrstijo tudi dandanes, posledica so nasilje in nesmiselne vojne, žrtve pa so civilno prebivalstvo in otroci.

V SLIKI IN BESEDI

Po županovem slavnostnem govoru sta sledila sklepna pesem in polaganje venca k padlim partizanom pri spomeniku na bovškem pokopališču, kjer smo se s trenutki zbranosti poklonili njihovemu spominu. Komemoracije so v prisotnosti pevcev KUD Golobar sledile še v Logu pod Mangartom, kjer smo 15. oktobra počastili spomin na 80. obletnico poboja vseh moških v vasi Strmec, ki so jih zločinsko usmrtili nemški nacisti. Popoldne so bile spominske slovesnosti v bovški občini še v vasi Soča, govornik je bil Mitja Cuder. Pozneje je bila še komemoracija v vasi Čezsoča, ki jo je ob recitalih sklenil z govorom župan občine Bovec.

Mitja Cuder, foto: Matjaž Černuta

Mislinjska Dobrava:

Štab Lackovega odreda je izbral dvajset dobro oboroženih borcev za spremstvo zavezniškemu vojakom, ki jih je Šerčerjeva brigada rešila nemškega ujetništva. Franc Gruden - Švejk s svojo četico je varno vodil skupino 109 zavezniških vojnih ujetnikov, ki so prehodili 286 km dolgo pot od Ožbalta do Otoka v Beli krajini.

To je spomin na junaštvo slovenskih partizanov, kurirjev in slovenskega kmečkega prebivalstva, ki je ubežnikom za ceno svojega življenja dajalo hrano in zatočišče na tej nevarni poti.

»Vranov let« je projekt, ki ohranja spomin na sodelovanje slovenskih partizanov z zavezniško vojsko. Okrog trideset pohodnikov se nas je zbralo in podalo na del spominske poti od Mislinjske Dobreve do Graške Gore. Govornika, predsednik KO ZZB za vrednote NOB Razbor Tone Stropnik in predsednik društva »Vranov let« Edvard Vederjak, sta opisala ta enkratni podvig in pomen sodelovanja slovenske partizanske vojske z zavezniškimi silami.

Stane Gradišnik

Dovje, Mojstrana:

Združenje borcev za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in občina Kranjska Gora sta pred dnevom spomina na mrtve pri spomeniku prve in druge svetovne vojne v spominskem parku na Dovjem pripravila žalno slovesnost.

Spomnili smo se slovenskih fantov, ki so služili avstro-ogrski monarhiji, padli v prvi svetovni vojni, borcev generala Rudolfa Maistra za severno mejo, junakov iz mogočnega boja z mnogo številnejšim okupatorjem med drugo svetovno vojno in junakov osamosvojitvene vojne leta 1991 za samostojno Slovenijo. Vsi ti dogodki nam tiho šepetajo zgodbe, ki jih je zapisal čas.

Vojna, mir, svoboda. Ob teh besedah se vedno zamislimo. Vojne, ki se zdaj dogajajo v svetu, povzročajo hude stiske in bolečino prebivalstva. Tragično je, da nobena vojna ne spoštuje človekove naravne pravice do življenja, nobena ni brez napak in nasilja, nobeno nasilje pa ni brez krivic.

Spomnimo se naši borcev, ki so svoje življenje dali za slovenski narod, da bi obstal na svoji zemlji in ohranil slovensko besedo. Končno smo prišli do svoje težko priborjene države Slovenije. Ohranimo jo, kot so jo imeli v mislih, preden so za lepši jutri žrtvovali svoje življenje. Nam živim naj bo opomin, da tisti, ki so umrli, niso umrli zaman. Mrtvi naj počivajo v miru. Vsi si zaslužijo svoje počivališče. Prav posebno sporočilo nosijo obeležja pokopanih v vojnah. Vsi, ki so našli kraj počitka v slovenski zemlji, so zdaj v naših mislih. Ni treba veliko besed, da prelita zgodovina in si tiho zaželiš, da nas različnost ne bi usodno razdruževala in povzročala nepotrebnega trpljenja in gorja.

V veselje in ponos mi je, da smo stopili skupaj z vsemi predsedniki krajevnih skupnosti v občini Kranjska Gora, da skupaj ohranimo in častimo spomin na svoje predhodnike, ki so tlakovali pot k svobodi. Poskrbeli smo, da so obeležja v posameznih krajevnih skupnostih v naši občini lepo urejena, nikoli ne smejo biti pozabljeni. To je naša dolžnost, to je naša zaveza. V zahvalo umrlim smo v vseh petih krajevnih skupnostih v občini Kranjska Gora v Dragi in Begunjah položili venčke in ekološke sveče ter se spomnili dogodkov, ki naj nam bodo v opomin.

V imenu Združenja borcev za vrednote ZB za vrednote NOB Dovje - Mojstrana in občine Kranjska Gora se zahvaljujem učencem Osnovne šole 16. decembra Mojstrana; Tinki, Evi, Lani, Vidi, Deji, Alji, Jaku in Jakobu, članom družine Krišch; Juliji, Florjanu in Ambrožu za recital, članom vokalne skupine Triglavski zvonovi za zapete pesmi in Primožu za prijetne melodije. Vsi so s svojo prisotnostjo spomnili na vojne grozote, ki ne smejo biti nikoli pozabljene.

Sonja Mirtič, foto: Jože Mirtič

Rašica:

Čeprav je minilo že 82 let, odkar je sovražnik požgal vas Rašico, se te tragedije še vedno z žalostjo spominjamo. Z namenom ohranjanja spomina na to polpreteklo zgodovino sta 16. septembra ZB za vrednote NOB Črnuče in četrtna skupnost Črnuče v Ljubljani pripravila že sedmi tradicionalni pohod na Rašico.

Udeleženci so se v Parku herojev pri Osnovni šoli Maks Pečar začeli zbirati že okoli sedme ure. Zbralo se je 105 pohodnikov, ki se jim je pridružilo še 70 učencev osnovnih šol s šestimi mentorji. Kakor vsako leto je bil pohod načrtovan po dveh poteh. Težja pot je potekala od Parka herojev po grebenu do spomenika Cenetu Štuparju in do turistične kmetije Blaž, nato do stolpa pri Domu Rašiške čete. Končni cilj je bil pri gostilni Pri Španu na Rašici. Druga, lažja pot je bila po Sračji dolini do vasi Rašica. Učenci so se prav tako odpravili na pohod po Sračji dolini in se povzpeli do spomenika Cenetu Štuparju, kjer jim je mentor obširno predstavil takratne zgodovinske dogodke in pomen tega pohoda.

Po prehojeni poti smo se vsi pohodniki zbrali pri gostilni Pri Španu, kjer je sledil kulturni program. Vodil ga je izvrstni moderator Aleksander Kocič. Mešani pevski zbor KUD Svoboda Črnuče pod vodstvom Marka Tirana je s pesmijo Hej brigade začel prireditve. Nato je prisotne nagovoril predsednik ZB Črnuče Rudi Vavpotič s kratkim povzetkom polpretekle zgodovine in pomena spominskega pohoda ter vsem udeležencem zaželel udeležbo tudi prihodnje leto. Članici ZB NOB Črnuče sta recitali pesmi Karla Destovnika - Kajuha, učenci osnovne šole pa so poleg recitacij izvedli tudi glasbeno točko. Slavnostna govornica mag. Petra Culetto je na kratko opisala dogodke usodnega septembra leta 1941 na Rašici in poudarila, da s tem pohodom gojimo in ohranjamo skupne vrednote domoljubja, tovarištva, enakopravnosti, solidarnosti in poštenja.

Pred koncem prireditve sta predsednik ZB Črnuče Rudi Vavpotič in podpredsednik mestnega odbora Socialnih demokratov Ljubljana Matjaž Špat podelila priznanje ZB Črnuče članu Zvonku Keržanu in predsedniku ZB Center Mihi Grobelniku kipec »Utrujeni partizan« za dobro sodelovanje, požrtvovalno delo v ZB, predano in uspešno utrjevanje zgodovinske resnice ter ohranjanje kulturne dediščine narodnoosvobodilnega boja. Kulturni program je z dvema pesmima sklenil Mešani pevski zbor KUD »Svoboda« Črnuče in s tem dopolnil celotno prireditev.

Marija Plazar

Žiri:

Letos smo v Žireh praznovali 80. obletnico odhoda okupatorja iz kraja in ustanovitve Narodnoosvobodilnega odbora Žiri. Kot se za tak jubilej spodobi, smo v projekt vložili precej truda in tudi denarja. Prireditve je tukajšnje prebivalstvo zelo dobro sprejelo in jo pohvalilo. Dvorana DPD Svoboda je bila premajhna za vse, ki so se želeli dogodka udeležiti.

Maja Justin Jerman, foto: Viktor Žiri

Koper:

V Pokrajinskem muzeju Koper so pripravili razstavo in prireditev v počastitev 80. obletnice ustanovitve prekomorskih brigad, ki so med narodnoosvobodilnim bojem odigrale zelo pomembno vlogo pri osvobajanju jugoslovanskih krajev od Korčule do Beograda ter vse do Trsta in Celovca. V njih je sodelovalo več kot 30.000 Primorcev, Istranov, Dalmatincev, Črnogorcev in mnogi, ki so se po razpadu fašistične Italije pridružili Titovi partizanski vojski. Razstavo je s svojimi kolegi in zbiratelji (Franko Pleško) postavil

kustos Ivan Simčič. Slavnostna govornica in hkrati direktorica Pokrajinskega arhiva in predsednica Odbora prekomorskih brigad mag. Nada Čibej je predstavila in poudarila pomembno vlogo boja prekomorskih brigad, čeprav je bil žal velikokrat zamolčan.

Prireditve so se udeležili še 99-letni prekomorec Alojz Bucik in Majda Poženeš, ki se je rodila v vrstah prekomorskih brigad, prav tako tudi Danilo Ivančič, 97-letni borec. Prišli so tudi predsednik ZZB NOB Slovenija Marijan Križman, pater Bogdan Knavs, člani Zveze borcev in tudi prijatelji in člani Društev Tito iz hrvaške Istre.

Kulturni program je bil bogat: nastopili so Marino Kranjac z istrsko glasbo, mladi recitatorji in Marjetka Popovski, ki je prišla s svojo spremljevalno skupino glasbenikov. Zapeli so himno prekomorcev - Pesem prekomorcev - in številne druge bojne in partizanske pesmi. Program je vodil Igor Rojč v družbi mnogih praporščakov.

Marjetka Popovski, foto: Miloš Ivančič

Pangršica:

Združenje borcev NOB Kranj je pri Lovskem domu lovske družine Storžič na Pangršici 30. septembra pripravilo tradicionalni že 18. partizanski miting, ki se ga je udeležilo okoli 230 ljudi. V okviru mitinga je pod vodstvom Lada Nikšiča potekal pohod po gozdnih poteh krajinskega parka Udin boršt, in sicer po trasi od Kokrice do jezera Račnik, Tenetiša in Pangršice, letos se ga je udeležilo 23 pohodnikov, med njimi tudi dva otroka.

Uvod v letošnji miting se je začel s slovesnim prihodom 35-članske kolone ob skupnem petju pesmi Hej, brigade in spremljavi pevskega kvinteta Viharnik ter harmonikarja Darka. Kolono je sestavljalo 12 praporščakov in članic ZB NOB Kranj, OZVVS Kranj in PVD Sever - Gorenjska ter skupina 23 pohodnikov s Kokrice. Brez najave je nato pevski kvintet Viharnik zapel še državno himno.

V kulturnem delu programa, ki ga je povezoval podpredsednik ZB NOB Kranj Brane Virant, so sodelovali: harmonikar Darko, pevski kvintet Viharnik in 17 učencev Osnovne šole Naklo pod vodstvom učiteljice mentorice Damjane Debenec in Petre Kralj. Povezovalca programa je pozdravil vse udeležence partizanskega mitinga, še posebej pa udeležence narodnoosvobodilne vojne, častno gostjo in slavnostno govornico podžupanjo MO Kranj Manjo Zorko in veterane vojne za Slovenijo iz vrst OZVVS Kranj ter PVD Sever - Gorenjska. Prvi partizanski miting na Pangršici je potekal leta 2005 na pobudo Staneta Pirnata in že pokojnega Tineta Zaletela.

Za dolgoletno in prizadevno delo v organizacijskem okviru ZB NOB Kranj sta podpredsednik ZB NOB Kranj in častni občan MO Kranj Anton Rešek in tajnica ZB NOB Kranj Majda Porenta slovesno podelila priznanja ZZB NOB Slovenije. Prejeli so jih: Andrej Osterman, KO Britof - Predoslje (priznanje praporščaku); bronaste plakete: Ludvik Kavčič, KO Stražišče, Janez Rakovec, KO Besnica, Osnovna šola Naklo, Osnovna šola Davorina Jenka Cerklje na Gorenjskem; Andrej Bitenc, KO Britof - Predoslje, in Franc Kržan, OO ZB NOB Šenčur (srebrne plakete). Sklepni del mitinga je izzvenel v nastopu pevskega kvinteta Viharnik.

Damjan Renko

Tudi letos vam ponujamo stenski koledar TITO, barvni, dimenzij 42 x 31 cm, 12 listni + naslovnica. Večina fotografij je doslej neobjavljenih. Naročila sprejema Mirko Draksler na GSM telefon 041 681 086 ali na E - naslov - mirko.draxler@t-2.net.

■ DOGODKI **Prekmurska četa**

Vrnila se je v Vrt spominov in tovarištva

Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija je 17. oktobra v sodelovanju z vsemi štirimi združenji ZZB v Pomurju pripravila in ob dobri udeležbi sodelavcev, prijateljev in podpornikov v spomin na Prekmursko četo slovesno zasadila novo spominsko drevo, gaber. Tudi s to obogatitvijo Vrta spominov in tovarištva so počastili spomin na dogodek v oktobru 1944 v Prekmurju, ki so svoj

loško-moralnem in domoljubnem smislu. Potrdila je, da je Prekmurje del slovenskega ozemlja. « Spomnil pa je tudi na oceno, ki jo je zapisal znani slovenski zgodovinar dr. Tone Ferenc v svojem uvodu v knjigi F. Majcna Prekmurska četa – med Muro in Rabo (1994): »...ustanovitve Prekmurske čete, že sam njen obstoj in še zlasti njeno delovanje pomenijo pomemben dogodek v

pomembno se mi zdi, da se spominjamo preteklosti, nekdanjih herojev, partizanov. Kot pravimo, navsezadnje dokler se jih spominjamo, živijo dalje,« je dejal. V spremstvu vodstva ustanove si je tudi ogledal Vrt spominov in tovarištva in skupaj z Jožetom Vidičem, predsednikom združenja ZZB Lendava, zasadil spominsko drevo Prekmurski četi.

Spominsko drevo sta posadila Jože Vidič (levo) in Vilmos Hanti (desno). Prireditev je potekala v Vrta spominov in tovarištva.

vrhunec dosegli z bojem partizanov z madžarskimi okupatorji na Vaneči, kjer je bila tudi letos že tradicionalna slovesnost v spomin na padle borce NOB ob spominskem dnevu MOMS in prazniku občine Puconci. Ob tem so se spomnili tudi narodnega heroja Štefana Kovarja, ki je padel 17. oktobra 1941.

zgodovini Prekmurja. Navzočnost in delovanje slovenskega partizana v tem skrajnem severovzhodnem delu Slovenije sta bila tudi izraz programa OF, da z orožjem prežene okupatorje s slovenske zemlje in uresniči stoletno zamisel o Združenju Sloveniji.»

Slovesnosti se je udeležil tudi Vilmos Hanti, predsednik Združenja madžarskih odporiških borcev in antifašistov ter predsednik Mednarodne federacije antifašistov. V svojem pozdravnem govoru je poudaril širši pomen Vrta spominov in tovarištva in še posebej podprl delovanje ustanove in vrta: »Zelo

Gaber Prekmurske čete bo delal družbo spominskim drevesom narodnemu heroju Štefanu Kovarju, narodni herojinji Slavi Klavori in številnim drugim partizanskim borcem in borkam proti okupatorjem in za svobodo ter spominu na taborišča in druga prizorišča, kjer so ljudje med drugo svetovno vojno trpeli in umirali. Vsem številnim spominskim drevesom pa je skupno temeljno sporočilo vrta: žrtvam fašizma in nacizma v spomin in živim v opomin. Prireditev v vrtu je s krajšim kulturnim programom obogatila pevka skupina Lendvau iz Lendave. Marjan Šiftar, foto: Jure Zauneker

■ DOGODKI **Koncert**

Partizanski pevski zbor v Kočevju

Združenje borcev za vrednote NOB Kočevje je 6. oktobra v športni dvorani v mestu priredilo koncert Partizanskega pevskega zbora iz Ljubljane. S koncertom so počastili spomin na 80. obletnico zbora odposlancev slovenskega naroda, ki je potekal od 1. do 3. oktobra leta 1943 v takratnem Sokolskem, današnjem Šeškovem domu v Kočevju. K počastitvi te pomembne obletnice smo pritegnili tudi učence kočevskih osnovnih šol, ki so v avli športne dvorane razstavili slike na temo Zbora odposlancev slovenskega naroda. ZB za vrednote NOB Kočevje je ob tej priložnosti dal natisniti spominske majice, z napisom »Zakaj bi se po več kot 70 letih včlanil/a v združenje borcev za vrednote NOB« pa pozival obiskovalce k vključitvi v svoje vrste.

Predsednik ZB za vrednote NOB Kočevje Dušan Zamida je pozdravil vse prisotne in izrazil obžalovanje, da niso mogli gostovati v Šeškovem domu, kjer je zbor potekal pred 80 leti in kar bi dalo temu dogodku še poseben čar. Kljub temu

Za pomoč pri organizaciji koncerta se je predsednik v imenu Združenja borcev za vrednote NOB zahvalil občini Kočevje, ki kaže izreden posluš za napore pri ohranjanju in utrjevanju spoštljivega spomina na največkratnejši boj slovenskega naroda v času druge svetovne vojne in utrjevanju narodne samozavesti, krepitvi slovenske državnosti z uveljavljanjem vrednot demokracije, domoljubja, strpnega pluralističnega dialoga in za pomiritev med vsemi Slovenci, seveda ob priznanju in spoštovanju zgodovinske resnice. Vse te vrednote so odposlanci že pred 80 leti izglasovali in vnesli v resolucijo prav na zboru v Kočevju.

Program je profesionalno povezoval rojak, igralec Gašper Jarni, ki je krajše odmore med pevske sklopi dopolnjeval z recitacijami Mateja Bora. Med glavnim odmorom je vse prisotne pozdravil tudi podžupan Andrej Mladenovič. Najprej je opravičil župana dr. Vladimirja Prebiliča, ki je bil zaradi službenih dolžnosti odsoten. Čestital je Združenju borcev za vrednote NOB Ko-

V športni dvorani so pripravili koncert Partizanskega pevskega zbora.

so prisotni preživeli prijeten večer in so se ob poslušanju partizanskih pesmi spomnili svoje mladosti kot tudi časov, v katerih so partizani pesmi prepevali, ko so slavili zmage pa tudi ko so jurišali v smrt.

čevje za prejeto spominsko plaketo občine Kočevje in v imenu občine obljubil podporo delu združenja tudi v prihodnje.

Zlatica Arko

■ DOGODKI **Pivka**

Brez skrunitve tudi tokrat ni šlo

Dan spomina na mrtve – državni praznik, potisnjen v predzadnji mesec v letu. Dnevi postajajo krajši, luč sonca ugaša, nizki oblaki, ki jih spremlja dež. Prav tak je bil letos 27. oktober, ko smo skupaj z učenci Osnovne šole Košana in Osnovne šola Pivka, MPZ Brkinci in MPZ Pivka, s pevsko skupino Studenec in recitatorji nameravali izvesti komemoracijo pred spomenikom NOB v Košani in grobnico na Habjanovem hribu v Pivki.

Žal je dež odplaknil ti dve tradicionalni spominski slovesnosti. V Košani je spomenik NOB sestavljen iz dveh delov. Starejši del je posvečen 81 padlim borcem, aktivistom in sodelavcem NOB iz Košanske doline. Spomenik, nadgrajen leta 2002 s četrtrim stebrom, pa je posvečen štirim partizanom, ujetim v nanoški bitki 18. aprila 1942. V bitki so jih fašisti ujeli, odpeljali v Rim na sojenje in jih po strahovitem mučenju obsodili na smrt in ustrelili. Ob postavitvi spomenika pa sta bila prezrta dva domačina, ki sta padla v bitki na Nanosu. Na spomenik smo tako v oktobru dodali še ploščico z njunima imenoma: Leopold Pupis 1910–1942

iz Dolnje Košane in Anton Vičič 1911–1942 iz Neverk. Leopold Pupis je zaradi fašističnega nasilja pobegnil v Ljubljano v takratni Jugoslaviji in si tam ustva-

ril družino. Imel je dveletno hčer in nosečo ženo. Tudi Anton Vičič je zapustil družino. Vičičeva družina je v nanoški bitki izgubila kar dva mlada člana. S pripisom njunih

imen smo tako poskušali popraviti zgodovinsko krivico zamlanjanja.

Sicer pa smo člani občinskega odbora ZB pred praznikom očistili spomenik in uredili okolico. Tudi spomeniki v Pivki – bombaš, grobnica na Habjanovem hribu, spomenik domačinom – so bili urejeni, za kar gre zahvala podjetju KARSO in občini Pivka. Dan spomina na mrtve – v krščanski tradiciji dan vseh svetih – je povezava živečih z mrtvimi, čas, ko oživijo spomini nanje, na njihovo življenje in pogumna dejanja. Člani ZB Pivka tako obiščemo vse spomenike in obeležja, ki spominjajo na padle in umrle borce med narodnoosvobodilnim bojem.

Ob obisku spomenika v Košani pa je ganljivo občutenje, da se učenci osnovne šole ob obisku grobnice padlih in umrlih domačinov s cvetjem in svečko spomnijo tudi učitelja Filipa Ketteja, očeta pesnika Dragotina Ketteja. Nekje sem prebrala, da vsakdo umre dvakrat – prvič, ko se s smrtjo poslovijo, in drugič, ko odide iz naših spominov, pripovedi ... Zahvala pedagoškim delavcem Osnovne šola Košana, da

oživljajo spomine na našo kulturo, zgodovino in literaturo.

Nekaj grenkobe pa smo doživeli ob skrunitvi spomenika vaščanom Klenka. Nekaj dni pred praznikom je bil vandalsko poškodovan monumentalni spomenik – skala. Na spominski plošči so izpisana imena devetih domačinov, padlih in umrlih v taboriščih. Na spomeniku je bila uničena rdeča zvezda, izklesana iz marmorja. Upam, da je tako uničevanje naše kulturne dediščine, onečaščenja spomina na padle in mrtve, zavržno dejanje, vredno moralne obsodbe vseh nas.

Naj spominjanje na ta dan sklene verz Karla Destovnika - Kajuha, ki je vklesan v podstavek spomenika, skulpture kurirja v spominskem parku Jurišče: **ZA KAR SEM UMRL, BI HOTEL ŠE ENKRAT UMRETI.**

Ne samo ta dan, sleherni trenutek se moramo zavedati, kako dragocena je svoboda, izbojevana v težkih trenutkih zgodovine.

Boža Pečko

IMELI SMO LJUDI

Franc Bera - Ante

V 97. letu se je poslovil Franc Bera, eden zadnjih udeležencev bitke na Menini planini, o kateri je režiser Dejan Babosek pred leti posnel znameniti film Preboj. Bera je bil dolgoletni predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenska Bistrica, sredi minulega stoletja je bil dva mandata predsednik skupščine Slovenska Bistrica in njen častni občan. Vsa povojna leta je bil dejavno vpet v družbeno in politično življenje svojega kraja in občine, posebej v delovanje tamkajšnje borčevske organizacije.

Zasluzen je bil za vsakoletno spominsko prireditev v spomin na padli Pohorski bataljon na Osankarici in številne spominske slovesnosti v svojem okolju, bil je pobudnik znamenitega Šarhovega pohoda. Njegova zasluga je ohranitev partizanske bolnišnice Jesen na Pohorju, bil je tudi pobudnik maše za padle partizane, ki jo je leta 2015 pri Treh kraljih daroval pater Bogdan Knavs. Franc Bera je bil dolgoletni član glavnega odbora slovenske borčevske organizacije, ki mu je leta 2015 za njegove zasluge podelila najvišje priznanje, listino ZZB za vrednote NOB Slovenije.

Franc Bera se je rodil leta 1926, leta 1943 so ga mobilizirali v nemško vojsko, a mu je od tam uspelo pobegniti, vrnil se je domov in navezal stike s partizani, kar mu ni bilo težko, saj je bil že od začetka vojne mladinski aktivist. Postal je borec Šlandrove brigade, ki ji je poveljeval Franc Sever - Franta, postal je njegov kurir in dobil partizansko ime Ante. Ko je Franta postal komandant operativnega štaba Šlandrove in Zidanškove brigade, ga je spremljal tudi Bera in bil z njim tudi v znameniti bitki na Menini planini ter nato med končnimi boji na Poljani in Pliberškem polju maja 1945. Njunjo tesno in iskreno prijateljstvo je trajalo vse življenje. Po zadnjih bojih na Koroškem je bil Bera vključen v štab 3. jugoslovanske armade v Novem Sadu, od koder pa so ga kot edinega hranilca družine demobilizirali, in vrnil se je v Slovensko Bistrico.

Jožica Hribar

Danilo Durjava

Pretreseni in v globoki žalosti smo se 14. julija člani Združenja borcev za vrednote NOB Bovec, aktivisti, prijatelji in ljubitelji zborovskega petja ter vsi, ki smo ga imeli radi, poslovili od Danila Durjave.

Za vedno mu je prenehalo biti plemenito in zavedno srce komaj slab teden po njegovem 95. rojstnem dnevu. Bil je borec in dolgoletni ustvarjalec, ki je v svobodni besedi

gradil in povezoval slovensko pesem od okupacije pa vse do zadnjih dni svojega življenja. Danilo Durjava je bil izjemen človek. Bil je zelo zaveden, predvsem pa pošten. V njem je prevladovala skromnost, ki jo je ob življenjskem uspehu vedno nadgradil z hudomušnim nasmehom. Tudi v odboru Združenja za vrednote NOB, katerega član je bil vrsto let, je bila njegova beseda spoštovana.

Danilo Durjava se je rodil 4. julija 1928 v Bovcu. Pod fašizmom je obiskoval šolanje v italijanskem jeziku, saj je bila slovenska beseda takrat strogo prepovedana. Po končanem šolanju se je usposobil za trgovca in bil zaposlen kot poslovodja takratne kmečke zadruge v Bovcu. Z glasbo se je ukvarjal od mladih nog. V času italijanske oblasti je deloval v okviru takrat edino dovoljenega cerkvenega zbora. Pogumno je znal poskrbeti za to, da v obdobju raznarodovanja slovenska pesem ni zamrla in je tako kljubovala za Primorje nesprijemljivim raznarodovalnim težnjam. V času nemške okupacije se je priključil Briško-beneškemu odredu, v katerem je dočakal konec vojne. Po priključitvi Primorske k Jugoslaviji se je z velikim zanosom lotil ustvarjalnega dela na različnih kulturnih področjih. Sprva je vodil mladinski pevski zbor, leta 1951 pa je ustanovil Moški pevski zbor Golobar, ki mu je dal ime po planini Golobar, kjer je v bitki s fašisti leta 1943 padlo 42 partizanov.

Takrat ni niti malo slutil, kakšna in kako dolga bo umetniška pot tega novoustanovljenega sestava. Bovški pevci so pod vodstvom Danila Durjave dolga desetletja stebel kulturnega dogajanja na Bovškem. Poskrbel je, da je bil repertoar zbora raznovrsten in dokaj zahteven.

Njegovo vztrajno delo in srčna predanost ljubiteljskemu petju sta ga izoblikovala v izkušenega pevovodja, ki je z zagnanostjo vodil zbor vse do lanskega novembra. Takrat je po dobrih sedmih desetletjih neprekinjenega vodenja zbora predal taktirko izkušenemu pevovodji Radu Uršiču.

Žalne besede so bile izražene v zahvali in spoštovanju do njegovega ustvarjanja na zelo razgibani življenjski poti. Izrazila sta jih predsednik Združenja za vrednote NOB občin Bovec, Kobarid in Tolmin, Rok Uršič ter član ZB za vrednote NOB občine Bovec Peter Cuder.

Mitja Cuder

Marija Rot

V oktobru smo se člani ZZB NOB Kamnik poslovili od naše dolgoletne članice, tovarišice Marije Rot. Njej v spomin so se poklonili vsi njeni, ki so jo imeli najraje, kajti v življenje je vnašala toplino in veselje, igrivost in smeh.

V slovo Mariji Rot: »Mala Marica, rojena mami Mariji in očetu Jožetu pred skoraj stoletjem, je sprva odraščala ob mlajših sestrah Vidi in Ivki ter bratu Miru. Že skoraj sami mami se je pozneje pridružila še najmlajša sorojenka, Verica. Bila je

pogumno dekletce; pri rosnih enajstih se je preselila v Ljubljano, kjer je obiskovala I. gimnazijo. Mama ji je že v zibelko položila misel, da postane učiteljica. A še preden se je to zgodilo, je sovražnik okupiral Ljubljano. Tako se je predčasno vrnila v Domžale pod nemško zasedbo, kjer se je odločno postavila na stran braniteljev domovine. Še ne 16-letna je vodila okrajni komite Antifašistične ženske zveze (AFŽ), bila je članica Zveze komunistične mladine Jugoslavije.

Navihani deklič se je neštokrat sprehodil mimo straž, kjer so domobranci preverjali mimoidoče. Nedolžno dekletce, ki je v kangleci za mleko nemalokrat prenašalo sporočila in celo orožje za rašiške partizane, jih ni bilo v oči. Pozdravljali so jo celo z nasmehom, ne vedoč, kaj se dogaja prav pred njihovimi očmi.

Ob koncu vojne v porušeni domovini ni bilo šol, še manj učiteljev, ki bi poučevali. Tako se je povabilu za učitelje odzvala tudi takrat sedemnajstletna Marija in kmalu spoznala svojega bodočega moža, Srečka. V tistem času je v Kamniku vzvetel DIM, pozneje poimenovan ZUIM, dandanes naokrog poznan kot CIRIUS. V stroki že krepko preizkušenemu paru – Mariji in Srečku – so ustanovo predali v vodenje.

Ob štirih otrocih je poleg strokovnih služb, ki jih je vodila v ZUIM, zasedala še mesto predsednice MZPM Kamnik. V tem času je med drugim pripomogla h gradnji kamniškega otroškega vrtca in njegovih številnih enot, hkrati je bila pobudnica strokovnega razvoja otroškega varstva v občini Kamnik. Bila pa je tudi kulturnica. Kot članica igralske zasedbe je nastopala v igralski skupini Solidarnosti, igrala je harmoniko, kitaro ...

Po nadvse napornem družinskem, družbenopolitičnem in predvsem poklicnem življenju se je zgodaj upokojila in uživala življenje prav do zadnjih dni, ko je s svojim nasmehom lepšala dneve zaplesanim v domu starejših občanov.

Zahvaljujemo se Alenki Jevšnik, ki je poskrbela, da so se od nje častno poslovili v Zvezi borcev. Hvala vsem praporščakom, hvala pevcem ansambla Grm, ki so z občutkom odpeto pesmijo pospremili njen odhod.

Alenka Jevšnik

PREJELI SMO

Metamorfoze

Ves čas od nastanka Zveze združenj borcev NOV Slovenije sledi zahtevam časa in se prilagaja njenim izzivom, včasih tudi manj uspešno, največkrat pa izzive rešuje uspešno. Čas njenega delovanja zaznamujejo spremembe njene notranje organiziranosti, ki ji omogočajo prisotnost v družbenem dogajanju zadnjih 75 let. Sprva je bila to organizacija izključno aktivnih udeležencev NOB. Tudi njeno vodstvo je bilo večinoma v rokah vojakov, nekdanjih ali še aktivnih in v nekaterih nekdanjih jugoslovanskih republikah je tako še danes. Rezultati so znani. Borci v Sloveniji so pravočasno zaznali delovanje zoba časa, odprli vrata in omogočili vsem državljanom članstvo

v njej pod pogojem, da spoštujemo in negujemo vrednote narodnoosvobodilnega boja. Ta poteza ni samo rešila organizacije pred izumrtjem, ampak je zajela splošno razpoloženje večine slovenskega naroda, ki je narodnoosvobodilni boj videla kot najslavnejši dosežek v svoji zgodovini in preoblikovala njegov značaj; iz naroda hlapcev ga je spremenila v narod gospodarjev svoje usode. Zato je še danes sposobna zbrati na svojih prireditvah na desetisoče ljudi.

V socializmu, ki ga je ZZB ustvarjala, je bil njen položaj popolnoma drugačen. Bila je politična organizacija na vsedravnih ravni in temu primerno tudi materialno podprta. Eksistenčne težave je niso obremenjevale. Ko je prišlo do spremembe režima iz socializma v kapitalizem, pa so prav te težave prišle na površje. Pa ne samo te. ZZB se je čez noč znašla v popolnoma drugačnem družbenopolitičnem okolju, ki ji je uničil dotakratni privilegiran položaj in jo potisnil v boj za funkcionalno eksistenco skupaj z drugimi družbenimi organizacijami. In tu je prišlo do druge največje metamorfoze (spremembe) ZZB. Njej seveda vojaški kadri ne bi bili kos. Zvezo borcev so morali prevzeti ljudje z različnimi civilnimi pedigree, večičmi delovanja v sedanji družbi. Vloga aktivnih udeležencev narodnoosvobodilnega boja se je z reducirala na zelo spoštljiv odnos do njih in le redki so bili »še uporabni« za spopade s sedanjim večstrankarskim režimom in njegovimi pojavi. Ta sprememba je popolnoma naravna. Narodnoosvobodilna vojna je bila obdelana skoraj do potankosti in uporabna kot biblija za katoličane. V sedanjem vodstvu ni niti enega aktivnega udeleženca narodnoosvobodilnega boja, zato pa so v njem doktorji znanosti in izkušeni politiki. Imamo še to srečo, da je predsednik izredno predan idealom narodnoosvobodilnega boja in odločen borec za dobrobit organizacije ZB.

Nekaj pa moti na poti organiziranosti ZZB. Njena odprtost seveda daje možnosti tudi infiltraciji raznim ljudem, ki si želijo podrediti vrednote narodnoosvobodilnega boja za različne cilje – od političnih do osebnih. Tukaj bi morala ZZB znižati prag tolerantnosti in večkrat uporabiti častna razsodišča.

Druga slabost pa so notranje volitve. Že prejšnje so bile prava nedemokratska manifestacija s samovoljno prepovedjo razprave o kandidatih, zadnje volitve pa so bile bolj podobne lotu. Imena so bila opremljena le z letnico rojstva in tako si lahko izbral kandidate na slepo – kot pri lotu. Temu bi se dalo izogniti na preprost način: z listami. Recimo: predsednik in predsedstvo naj predlaga listo s kandidati, s katerimi želi sodelovati pri izvajanju svoje funkcije. Enako možnost naj bi imeli tudi protikandidati in volivci bi odločali, katero listo podpreti. Tako delajo tudi politične stranke.

Jože Hartman, udeleženec NOB

DOGODKI

Vasica Gorenje

Slovesnost
v spomin na
požig vasi

Podgurska vasica Gorenje je zadnjo sončno septembrsko soboto na slavnostni prireditvi počastila spomin na 80. obletnico požiga vasi, ki se je za vselej močno vtisnil v spomin vaščanov in ljudi več generacij. Ta tragični dogodek druge svetovne vojne se je zgodil 30. septembra leta 1943, le tri tedne zatem, ko je Italija kapitulirala in so te kraje zasedli nemški okupatorji, ki so takoj pokazali svojo nemilost. Esesovci so v jutranjih urah začeli požigati hiše, prizanesli so le cerkvi in hiši, v kateri so imeli svoj štab. Svoje sovražne premoči in nadvlade pa niso pokazali samo tukajšnjim krajanom, temveč vsej Primorski, med drugimi so se lotili tudi Velikih Brd in Šmihela pod Nanosom. Kapitulacija Italije tako ni prinesla odrešitve in svobode, temveč težko preizkušnjo.

Zbrane udeležence je najprej nagovoril Silvo Gutnik, predsednik KO Podgura ZB za vrednote NOB. V svojem pozdravnem nagovoru je opisal dogajanje v vasi pred osemdesetimi leti. Iz Gorenj je šlo v partizane kar sedemnajst domačinov, padlo jih je devet. Tako Gorenje kot druge vasi v Podguri (Studen, Belsko, Strmca, Predjama) so bile partizanske. Domačini so v celoti sodelovali z osvobodilnim gibanjem. Župan občine Postojna Igor Marentič je v svojem pozdravnem nagovoru izrazil zadovoljstvo, da se še vedno spominjamo dogodkov iz narodnoosvobodilnega boja in obujamo vrednote tega obdobja. Predsednik ZZB za vrednote NOB Slovenije Marjan Krizman je govoril o neudeležbi italijanskega predsednika na slovesnosti ob 80. obletnici osvoboditve taborišča Kampor na Rabu. Vprašal se je, kdaj bo za državo Italijo čas, da prizna svoje zločine nad slovenskim narodom. Slavnostni govornik dr. Martin Premk, zgodovinar in poslanec v državnem zboru, se je pomenljivo dotaknil preteklosti in sedanosti. Poudaril je junaštvo vaščanov, ki so kljub tragediji še vedno sodelovali s partizani ali celo odšli z njimi. Vas Gorenje je med prvimi gorela na našem območju, sledil ji je Šmihel, pozneje pa še vasi v Istri.

Domačinka Stanka Prelaz je spomine na ta tragični požig vasi osvetlila skozi svoje takrat otroške oči, s svojimi stih, ki so zajeli ta čas, je v kulturnem programu sodelovala ljudska pesnica Marta Simsič. Nastopili so še Vokalna skupina Kresnik iz Sežane pod vodstvom Mirana Žitka, Žan Debenjak na harmoniki in učenci Osnovne šole Antona Globočnika, Podružnične osnovne šole Bukovje. Na koncu je glasno in doživeto zadonela himna Vstajenje Primorske. Spominsko slovesnost, ki tu poteka vsakih pet let, so pripravili KO ZB za vrednote NOB Podgura in ZB NOB Postojna ob podpori občine Postojna. Končala se je z družabnim srečanjem, odličnim golažem in domačim pivom izpod rok domačink iz Gorenj, Bukovja in Belskega. ZB NOB Postojna se jim iskreno zahvaljuje za njihovo pomoč.

Katja Vuga

■ DOGODKI Slovesno na Šipku

Ob 80. obletnici ustanovitve brigade Slavka Šlandra

Na meji med občinama Kamnik in Lukovica je bila 6. avgusta 1943 na gabrških senožetih ustanovljena VI. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada Slavka Šlandra. Ob spomeniku na Šipku se vsako leto zbirajo člani in članice zvez združenj za vrednote NOB občin Lukovica, Kamnik, Domžale, Celje, Mozirje, Žalec in Moravče. Letošnje jubilejno prireditve sta pripravili Zveza združenj borcev za vrednote NOB Lukovica s predsednikom Marjanom Križmanom in občina Lukovica.

Slovesnosti 3. septembra so se med drugim udeležili županja občine Lukovica mag. Olga Vrankar župan občine Moravče dr. Milan Balažič in podžupan občine Domžale Matej Primožič. Slavnostni govornik je bil Igor Kanižar, predsednik Pokrajinskega sveta ZZB NOB osrednjeslovenske regije. Prisotni so bili tudi člani združenja veteranskih in domoljubnih društev, društva Sever in Triglav, društva ljubiteljev starodobne tehnike vojaških vozil, častna enota območnega združenja slovenskih častnikov, številni praporščaki ter planinci Planinskega društva Blagovica. Organizirano smo se slovesnosti skupaj s predsednico Barbino Skok udeležili tudi člani domžalskega združenja za vrednote NOB.

Po položitvi venca k spomeniku ter pozdravnih nagovorih obeh županov in podžupana, ki so spomnili

na zgodovino našega boja za svobodo in samostojnost, opozorili na današnje aktualne dogodke ter zaželeli prijeten dan, smo se z minuto molka spomnili umrle Valerije Skrinjar-Valči, borke Šlandrove brigade.

Slavnostni govornik Igor Kanižar je spomnil na dan ustanovitve Šlandrove brigade, kot je o njem zapisal narodni heroj Franc Avbelj – Lojko. Z besedami se je sprehodil po njeni pogumni poti in poudaril njen prispevek k osvoboditvi naše domovine, ko so borci Šlandrove brigade v nečloveških razmerah verjeli v zmago pravice in v nov, boljši svet, za katerega so bili pripravljene darovati tudi svoje življenje. Poudaril je: »Zato je prav, da se spoštljivo priklonimo žrtvam, da gradimo naše

življenjske poti na vrednotah zahodne civilizacije, ki naj prežarjajo našo samozavest, ponos in pogum za nepredvidljive čase, celo zdaj, ko je na pragu Evrope spet slišati strele in eksplozije.«

Povezovalka slovesnosti je bila Mira Smrkolj, v kulturnem programu so nastopili kvartet Naši fantje pod vodstvom Dominika Krta, harmonikarji Tone Habjanič, Srečo Strehar in Uroš Križman ter recitator Goran Peršin. Množična udeležba in prisotnost predstavnikov številnih združenj in društev sta spet dokazali, da se zavedamo pomena narodnoosvobodilnega boja, posebej tokrat pogumnih borcev Šlandrove brigade.

Vera Vojska, foto: Miro Pivar

Naslovnica nove knjige

■ DOGODKI Ptuj, 25. oktober 1991

Slovenija dokončno postala suverena država

Slovesnost ob dnevu suverenosti domovini v čast in spomin (arhiv MNZ)

V večnamenski dvorani Campus Sava na Ptujju je bila osrednja slovesnost v počastitev dneva suverenosti. Pripravila sta jo Zveza veteranov vojne za Slovenijo in Zveza policijskih veteranskih društev Sever. Slavnostni govornik v nabito polni dvorani – zbrali so se praporščaki in veterani obeh združenj in številnih ugledni gostje, med njimi sta bila tudi prvi predsednik Slovenije Milan Kučan in predsednik ZZB NOB Slovenija Marijan Križman – je bil minister za notranje zadeve Republike Slovenije Boštjan Poklukar. V nagovoru je spomnil na prelomne dogodke konec oktobra 1991.

»V noči s 25. na 26. oktober je odplula ladja s še zadnjimi vojaki jugoslovanske armade z območja Republike Slovenije. Z odhodom zadnjega vojaka je tako Slovenija ne le pravno formalno, temveč tudi dejansko postala suverena država.« Kot je dejal, je bil to slovesen večer, ki je v našem kolektivnem spominu postal eden ključnih dogodkov v procesu osamosvojitve naše države – celo eden vrhuncev tega

procesa. Takratno povezanost med Slovenci je primerjal s solidarnostjo med avgustovskimi poplavami: »Tako kot sta nas pred dobrimi tremi desetletji povezovala iskreno domoljubje in enotnost, nas je letos povezala solidarnost. Ob katastrofalnih avgustovskih poplavah in plazovih se je spet pokazalo, kaj zmoremo Slovenci. Na to sem zelo ponosen, a ne tudi presečen. Ko se namreč naš trdoživ narod znajde pred težko preizkušnjo in ko stoji na prelomnici, takrat spet znamo in zmoremo biti enotni in solidarni. Takrat v hipu pustimo ob strani vse svoje dnevne razprtije in politična prerivanja ter lastne interese in ozkoglednost. Takrat postavimo na prvo mesto drug drugega in mu iskreno in srčno želimo samo dobro.«

Veterankam in veteranom se je zahvalil, da tako predano negujejo naš zgodovinski spomin in skrbijo za dediščino naše države. Slovesnosti so se udeležili še obrambni minister Marjan Šarec, šolski minister dr. Darjo Felda in predsedniki drugih veteranskih in domoljubnih organizacij Slovenije. Kulturni pro-

gram je povezoval Peter Srpčič, ki je bil hkrati režiser prireditve. Nastopili so komorni zbor Ptuj pod vodstvom zborovodje Danijela Tementa, solistka Amadeja Dvoršak in Aleš Goričan kot Marcus Antonius Primus. Vse udeležence je v uvodu nagovorila in pozdravila ptujška županja Nuška Gajšek.

Po slovesnosti so se vsi udeleženci zadržali na krajšem družabnem srečanju in obujali spomine na usodne dni pred dvaintridesetimi leti. Nadvse spoštljiv dogodek je tako še en kamenček v mozaiku spominjanja na prelomne čase novejšje slovenske zgodovine, v katerih so po generalu Maistru in njegovih borcih za severno mejo ter po slovenskih partizanih in OF med okupacijo 1941–1945 nekdanji teritorialci in miličniki zaokrožili čas slovenskega uporništvu v 20. stoletju. V vojni za Slovenijo 1991 so odigrali izjemno pomembno vlogo, saj so pogumno in odgovorno stopili na branike domovine. Zato toliko bolj spoštujejo to preteklost in negujejo javni in zgodovinski spomin.

Dr. Marjan Toš

■ DOGODKI Osnovna šola Maksa Durjave

KO Moše Pijada Maribor

Program so pripravili učenci osnovne šole

Konec oktobra in začetek novembra je čas, ko se bolj poglobljeno spomnimo na umrle svojce, prijatelje in znance. Z obiskom grobov, cvetjem in prižigom svečk jim želimo izkazati hvaležnost za vse, kar so storili za nas.

27. oktobra smo se člani KO Moše Pijade Maribor zaradi dežja zbrali v telovadnici Osnovne šole Maksa Durjave Maribor in ne pred spominsko ploščo, kamor smo položili venec in prižgali svečko. Spomnili smo se vseh tistih, ki so se kadar koli žrtvovali za domovino in ki so v vseh vojnah dali življenje za to, da danes živimo v miru in svobodi. Ni jih med nami, a ostajajo v naših srcih. Njim gre večna zahvala.

Mir, ki ga danes uživamo, je bil plačan s krvjo in smrtjo preštevilnih nedolžnih ljudi, katerih »na-

borcev za vrednote NOB je skrb, da se resnica o narodnoosvobodilnem boju prenese na mlade. V šoli namreč mladi o pomenu tega boja za naš narod, našo državo in jezik premalo slišijo. Vendar ni povsod tako.

Vsako leto, ko se zberemo na spominski slovesnosti, nam učenci Osnovne šole Maksa Durjave pripravijo bogat in čustven kulturni program, za kar gre zahvala vodstvu šole in celotnemu učiteljskemu zboru. Spominski slovesnosti, na kateri je bil slavnostni govornik podpredsednik KO ZB za vrednote narodnoosvobodilnega boja Vasja Lavrič, je prisostvovalo veliko učencev in zaposlenih. Z gotovostjo lahko rečemo, da so vrednote narodnoosvobodilnega boja med prisotnimi spoštovane in bodo take tudi ostale.

Polaganje venca pred spominsko ploščo

paka« je bila le, da so ljubili svojo domovino, narod in jezik. Premalokrat se vprašamo, kako ravnamo s svojo domovino, kako s svojim jezikom. Oboje je naš narod ohranil s prelito krvjo naših prednikov. Ena izmed nalog članov Združenja

Hvala vsem, ki ste se poklonili žrtvam narodnoosvobodilnega boja in drugih vojn. Hvala praporščaku. Hvala vsem, ki ste pripomogli k izvedbi spominskega kulturnega programa.

Marija Slana

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si do 15. decembra 2023. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 96. številke časopisa Svobodna beseda

1. Marija Zlatev
Bresterniška graba 3, 2354 Bresternica
2. Alan Stosič
Reboljeva 13, 1000 Ljubljana
3. Mirko Lepej
Sele 13, 2380 Slovenj Gradec

Rešitve križanke:

RAFKO, SEK, OKRNJENKA, OKAIJENOST, TONI, AVTO, KŽ, IAN, REALKA, HAFNER, ZA, DISKONTINUITETA, ENA, BARBARSTVO, ČS, NATTA, TEAM, MS, EPSILON, SJ, ANET, LITT, IS, KEK, ALO, AER, POLIHIMNIJA, SLOVENIJA, ABANO, KEKEC, SALO, JAVOR, ARAKS, TJAŠ, PRAMA.

Geslo: FRANKFURTSKI KNJIŽNI SEJEM; SLOVENIJA.

SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik

Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

Odgovorni urednik: Janez Alič
telefon: 041 686 322

elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik

Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
romana.jemec@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA		ŽENSKI OSEBNI ZAMEK	LASJE	ZAČETEK GESLA 1	FILIPINSKO JEZERO (IZ ČRK: LATA)	KONEC GESLA 1	JULIJ NARDIN	GNETILKA MIŠIČ	EVAKUIRANJE	VODNA ŽIVAL S SKARJAMI
TRNAT GRM Z RUMENIMI CVETI V GROZDIH IN RDEČIMI JAGODAMI, ČESMIN	JAMA NA VOZIŠČU ZARADI ZMRZALI	GESLO 2	ŠTRCELJ, ŠTULA	POLENO; TUDI NERODNEŽ, OKORNEŽ, POLKROZEN KUPOLAST PROSTOR V CERKVI		UMETNO ŽGANJE IZ SPIRITA IN VODE				
AMERIŠKI AVTO, BUICK				NAŠ PESNIK GRADNIK		UDELEŽENEC ALKE				
ŽIDOVSKI MESEC				PLOD MASLENEGA OREHOVCA OTAKAR VAVRA		VOHALNI ORGAN				KVARTET V AVS-TRIJSKEM OKOLJU
NENAVADNA LEPOTA, ČUDOVITOST						SPODNJI DEL PASJE NOGE VERZ				
LAHEN UDAREC S PRSTI			ŠALA, DOVTIP, NAŠA PESNICA (MAJDA)					IVAN MINATTI		
VASICA NA KOČEVSKEM				OTROCI TEMEN MINERAL, ALANIT (IZ:TORTI)				NIKOLAJ ERDMAN		
VERA ALBREHT		VSE, KAR NI TABU PRI MAORIH ZVERINA							IVAN MINATTI	
REKA V BELGIJI, YSER									IVAN MINATTI	
BIVALIŠČE UMRLIH			SMUČAR, SKAKALEC ZAJC RUDI KOSMAČ							
PREBIVALKE AMERIKE										
NAJVEČJE ZOOGEOGRAFSKO KRALJESTVO NA ZEMLJI, ARKTOGEJA										

DOGODKI Petanjci

Po 60 letih spet pri »svoji« brezi

V Vrto spominov in tovarštva na Petanjcih so imeli sredi oktobra prijetno likovno, literarno in spominško prireditev, na kateri so bili v ospredju kulturni ustvarjalci, posebej mladi iz pomurskih osnovnih in srednjih šol. V prostorih Ustanove dr. Šiftarjeva fundacija, ki upravlja vrt, so najprej odprli razstavo udeležencev likovne kolonije, ki sta jo pripravila KUD Tišina in GVINI – zavod za izobraževanje, šport, kulturo, Tišina.

Potem pa so v prijetnem jesenskem sončnem dnevu v Vrto predstavili avtorje najboljših za-

pisov, ki so sodelovali na literarnem natečaju na temo *Jaz v objemu družbenih ali socialnih spletnih omrežij*. Prvi natečaj so pripravili v šolskem letu 2009/10, z njim pa so osnovno- in srednješolcem dali priložnost, da s podporo svojih mentorjev izrazijo svojo nadarjenost in ustvarjalnost pri besednem snovanju. Na vseh dosedanjih literarnih natečajih je sodelovalo skoraj 160 osnovnih in srednjih šol v regiji, nekatere sodelujejo večkrat, s skupaj 350 pisnimi prispevki učencev in dijakov. Letos so priznanja podelili avtorjem devetih najboljših besedil,

šestim iz osnovnih in trem iz srednjih šol, ter njihovim mentorjem.

Posebna pozornost pa je bila tokrat namenjena gostji iz Ljubljane, 91-letni Slavki Jerman, ki je pred 60 leti prinesla sadiko breze iz koncentracijskega taborišča Auschwitz in jo podarila dr. Vaneku Šiftarju, ustanovitelju in lastniku vrta. Slavka Jerman je tistega davnega leta skupaj s poljskimi prijateljki obiskala to taborišča in bila nad tem, kar je tam videla, tako pretresena, da se je odločila za simbolno dejanje – za prenos sadike drevesa iz kraja, kjer so se končala tudi številna slovenska življenja, v domovino.

»Leta 1963 sem potovala v Čenstohovo na Poljskem k Terezi, prijateljki mojega brata, poznala sta se preko društva esperantistov. Na moje vztrajanje sva se odpravili tudi v Auschwitz. O tem taborišču sem doma veliko slišala, saj smo bili zavedna družina, moj stric je umrl v Gonarsu, tudi v šoli smo se o tem učili. Grozote, ki sem jih videla tam, so me pretresle. Precej barak so tedaj že porušili, spominim se ogromnih zabojev, v katerih

Slavka Jerman s prijatelji pred brezo, ki je zrasla v mogočno drevo.

so bili lasje, oblačila, kovčki, igrače, proteze, očala ... vodnik nam je povedal, da bodo uredili muzej. Rojena sem leta 1932, živeli smo v Zadobrovi pri Ljubljani, med vojno sem hodila v šolo v Ljubljana. Vsak dan sem morala čez blok mimo stražarjev, saj smo živeli zunaj žice. Bolj kot Italijanov in pozneje Nemcev smo se namreč bali naših, domobrancev. Zelo dobro se spominim, kako so ob ofenzivi Italijani po določenih hišah pobirali moške in jih odpeljali v Gonars in kakšen strah in nezaupanje sta se naselila med ljudi,« je Slavka Jerman obudila svoje spomine. Ker je vedela,

da dr. Vanek Šiftar, ki je delal na sodišču v Murski Soboti, ona pa na sodišču v Lendavi, na svoji domačiji ustvarja poseben spominški vrt, mu je ob vrnitvi izročila sadiko breze, ki je več kot pol stoletja pozneje zrasla v mogočno drevo, eno izmed mnogih v tem vrtu, kraju tišine, miru in spominov. Naša so-govornica je vrt v Petanjcih vmes že obiskala, v Auschwitz pa se ni več vrnila. Na »svojo« brezo v vrtu pa je nadvse ponosna in hvaležna je tako skrbnikom vrta kakor tudi svojim prijateljem, ki so ji tokrat omogočili obisk.

Jožica Hribar

Mentorji in avtorji najboljših zapisov (Foto: Jožica Hribar)